

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, rikosrekisterilain muuttamisesta sekä rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Ehdotetulla lailla pantaisiin osaltaan täytäntöön lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetun direktiivin velvoitteet.

Ehdotetun lain mukaan lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voitaisiin selvittää rikosrekisteritietojen ja sakkorekisteritietojen avulla. Annettavaan otteeseen merkittäisiin tiedot laissa säädettävistä rikoksista, kuten seksuaalirikoksista annetuista tuomioista. Otteen antaisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän pyynnöstä Oikeusrekisterikeskus.

Otteen hakeminen olisi vapaaehtoista. Rikostaustaotteen pyytäminen edellyttäisi ensinnäkin, että kyse on tehtävästä, johon säännöllisesti ja olennaisesti kuuluu alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toiseksi tehtävän tulisi olla sellainen, että se pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Kolmanneksi edellytet-

täisiin, että tehtävää hoidetaan yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei muista toimista huolimatta voida kohtuudella turvata. Kaikkien edellytysten olisi täyttyttävä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä, johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää.

Lainsäädännön tavoitteena on luoda menettely, joka edistää alaikäisten turvallisuutta, mutta joka ei kuitenkaan vaikeuta vapaaehtoistoiminnan järjestämistä. Lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin niin, että tarve turvautua rikostaustan selvittämismenettelyyn muodostuisi tosiasiaassa mahdollisimman vähäiseksi.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset rikosrekisterilain sekä niin sanotun EU- rikosrekisterilain muuttamisesta, jotka ovat tarpeen uudistuksen toteuttamiseksi.

Esitys liittyy valtion vuoden 2014 talousarvioesitykseen, ja se on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	9
<i>Ruotsi</i>	9
<i>Tanska</i>	10
<i>Alankomaat</i>	10
<i>Belgia</i>	11
<i>Itävalta</i>	11
2.3 Nykytilan arviointi.....	11
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	12
3.1 Tavoitteet.....	12
3.2 Valittu sääntely.....	13
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	13
<i>Yleiset toimet lasten suojaamiseksi</i>	14
<i>Otteen pyytäjänä vapaaehtoistehtävän järjestäjä</i>	14
<i>Otteen pyytäminen ei pakollista</i>	14
<i>Vapaaehtoisen oikeudet</i>	15
<i>Otteen antaminen, tietosisältö ja käyttö</i>	15
<i>EU-maiden tietojenvaihdon tehostaminen</i>	16
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	16
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	16
4.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	18
5 ASIAN VALMISTELU.....	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	20
1 DIREKTIIVIN 10 ARTIKLAN SISÄLTÖ JA SEN SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN.....	20
Artiklan 1 kohta.....	20
Artiklan 2 kohta.....	21
Artiklan 3 kohta.....	22
2 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	23
2.1 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.....	23
2.2 Laki rikosrekisterilain muuttamisesta.....	33
2.3 Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	35
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	36
4 VOIMAANTULO.....	37
LAKIEHDOTUKSET.....	38
1. Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.....	38
2. Laki rikosrekisterilain muuttamisesta.....	41
3. Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	43

LIITE	46
RINNAKKAISTEKSTIT	46
2. Laki rikosrekisterilain muuttamisesta	46
3. Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta	49

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Periaatteet lasten hyvinvoinnin edistämisestä ja turvallisuuden lisäämisestä sisältyvät kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen perustuslakiin (731/1999). Vastuu lasten hyvinvoinnista ja turvallisesta kasvuympäristöstä on paitsi vanhemmilla myös julkisella vallalla. Lasten oikeuksien toteutumiseen sekä heidän kasvun ja kehityksen turvaamiseen kiinnitetäänkin entistä enemmän huomiota eri alojen lainsäädännössä. Tällaisia säännöksiä on lastensuojelulain (417/2007) lisäksi esimerkiksi sosiaali- ja koululainsäädännössä. Näiden lisäksi lasten henkilökohtaista koskemattomuutta pyritään suojelemaan säännöksillä, jotka velvoittavat selvittämään lasten kanssa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa työskentelevien rikosrekisteritiedot. Vuoden 2003 alusta voimaan tulleessa laissa lasten kanssa työskentelevien rikostausta selvittämisestä (504/2002) säädettyllä menettelyllä pyritään turvaamaan lasten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten vähentämään lasten riskiä joutua hyväksikäytetyksi, väkivallan kohteeksi tai houkuteluksi huumausaineiden käyttöön.

Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä sovelletaan tietyissä tilanteissa vapaaehtoisin. Suomessa ei kuitenkaan ole kattavaa sääntelyä lasten kanssa vapaaehtoisesti toimivien rikostaustan selvittämisestä. Rikostaustan selvittämismenettelyn ulottamista vapaaehtoistoimintaan on harkittu eri yhteyksissä, kuten lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia valmisteltaessa (HE 3/2002 vp). Eduskunta edellytti lakia hyväksyessään, että hallitus selvittää mahdolliset lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä voidaan ehkäistä myös vapaaehtoistyössä (TyVM 1/2002 vp). Asia on ollut esillä myös valmisteltaessa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleis-sopimuksen voimaansaattamista (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010).

Euroopan unionissa on viime vuosikymmeninä kiinnitetty entistä enemmän huomio-

ta lasten oikeuksiin ja tarpeeseen suojella lapsia kaikenlaiselta hyväksikäytöltä. Euroopan unionissa on 13 päivänä joulukuuta 2011 hyväksytty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta (2011/93/EU, jäljempänä direktiivi). Direktiivi pohjautuu vuonna 2004 annettuun lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevaan puitepäätökseen (2004/68/YOS, jäljempänä puitepäätös), jonka direktiivi korvaa.

Direktiivin tarkoituksena on suojella lasten oikeuksia ja toteuttaa heidän etuaan. Lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten, kuten lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja riiston sekä lapsipornografian on katsottu edellyttävän kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka kattaa rikosentekijöiden syytteenespanon, lapsiuhrien suojelun ja rikosten ehkäisyn. Direktiivin taustalla ovat Euroopan Unionin perusoikeuskirjan ja Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräykset perusoikeuksista ja erityisesti lasten oikeuksista.

Suomen lainsäädäntö vastaa direktiivin pohjana olevaa puitepäätöstä ja siten varsin pitkälle myös puitepäätöksen korvaavaa direktiiviä. Direktiivin 10 artiklassa on säännökset lasten kanssa toimivien henkilöiden rikostaustan tarkistamisesta. Siinä edellytetään, että henkilön rikostausta voidaan selvittää riippumatta siitä, onko kyse vapaaehtoistoiminnassa vai palvelussuhteessa lasten kanssa toimivasta henkilöstä. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa lähinnä palvelussuhteessa toimivien henkilöiden rikostaustan selvittämisen.

Tämä esitys sisältää ehdotuksen direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseksi siltä osin kuin Suomen lainsäädäntö ei vielä vastaa direktiivin 10 artiklassa asetettuja edellytyksiä. Muilta osin direktiivin edellyttämiä lainsäädännön muutostarpeita arvioidaan muussa yhteydessä.

Vapaaehtoistoiminnalla tai -työllä tarkoitetaan toimintaa, johon henkilöt osallistuvat omasta vapaasta tahdostaan, oman valintansa ja motivaationsa mukaisesti eivätkä saa palkkaa tai tavoittele taloudellista etua. Vapaaehtoistyö on solidaarisuuden osoitus ja tapa yksityishenkilöille ja järjestöille käsitellä inhimillisiä, sosiaalisia tai ympäristöön liittyviä tarpeita ja kysymyksiä. Vapaaehtoistyötä tehdään usein voittoa tavoittelemattoman järjestön tai yhteisöperustaisen aloitteen tukemiseksi. Vapaaehtoistoiminnalla tai -työllä tarkoitetaan siten toimintaa, johon henkilöt osallistuvat omasta vapaasta tahdostaan ilman työ- tai virkasuhdetta toiminnan järjestäjään. Vapaaehtoistyön käsitteeseen kuuluu myös vastikkeettomuus, vaikka nimellisen korvauksen saaminen ei poista toiminnan vapaaehtoisuuden elementtiä.

Vapaaehtoistoiminnan kenttä on hyvin laaja. Vapaaehtoistoimintaa on monilla sektoreilla (urheilu, sosiaali- ja terveydenhuolto, ympäristöasiat, humanitäärinen apu, kehitysyhteistyöpolitiikka). Vapaaehtoistoimintaa lasten parissa on runsaasti muun muassa urheiluseuroissa, partiotoiminnassa ja lastensuojelujärjestöjen piirissä. Vapaaehtoisia toimii kunnan järjestämän lastensuojelutyön parissa esimerkiksi tukihenkilöinä, tukiperheinä ja lomaperheinä sekä kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien lapsi- ja nuorisotyön kerhohjaajina. Vapaaehtoisia toimii myös erilaisten yhdistysten ja järjestöjen ylläpitämien tai organisoimien kerhojen ohjaajina, tukihenkilöinä ja leiritoiminnassa. Tämän lisäksi esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ry välittää lastenhoitajia, jotka eivät ole sanan varsinaisessa merkityksessä vapaaehtoisia, koska he ovat työsuhteessa suoraan yksittäisiin perheisiin.

Myös vapaaehtoistoiminnan järjestäjät voivat olla hyvin eri tavoin organisoituja. Useimmiten kyseessä on yhdistysrekisteriin merkitty aatteellinen yhdistys, joita ovat erilaiset ajanviete-, urheilutoiminta- ja harrastusyhdistykset, kulttuuri-, sosiaali-, ja hyväntekeväisyisyhdistykset, erilaiset poliittiset puolueet ja ammatilliset etujärjestöt. Yhdistysmuotoinen vapaaehtoistoiminta voi olla järjestetty myös keskusjärjestöjen alaisuudessa toimivissa itsenäisissä paikallis- tai piiritason järjestöissä. Nämä alajärjestöt ovat it-

senäisiä oikeushenkilöitä, joten vaikka keskusjärjestö usein ohjaa niiden toimintaa, viimekätinen määräysvalta asioiden hoitamisesta kuuluu alemmanton organisaatioille itselleen. Vapaaehtoistoimintaa voivat järjestää myös säätiöt. Niin ikään vapaaehtoistoimintaa voidaan järjestää missä tahansa yritysmuodossa ja sitä voivat harjoittaa julkisyhteisöt, kuten valtio, kunnat, kuntayhtymät ja seurakunnat.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lapsia on perustuslain mukaan kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslain 19 §:ssä säädetty julkisen vallan huolehtimisvelvollisuus edellyttää, että perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu tuetaan. Hyvinvoinnin edistäminen kattaa myös suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan (HE 309/1993 vp).

Yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta säädetään perustuslain 10 §:ssä. Henkilötietojen käsittelyä koskevat yleiset säännökset sisältyvät *henkilötietolakiin* (523/1999). Rikollista tekoa ja rangaistusta koskevia tietoja pidetään henkilötietolain mukaan arkaluonteisina tietoina. Arkaluonteisia henkilötietoja saa käsitellä vain asianomaisen suostumuksella tai laissa erikseen säädettyissä tapauksissa.

Erityisesti koulutusta sekä terveyden- ja sosiaalihuoltoa koskevissa laeissa on säännöksiä, joilla pyritään edistämään lasten turvallisuutta. Niissä julkiselle vallalle tai muille lasten koulutuksesta tai hoidosta vastuussa oleville tahoille on asetettu valvonta- tai huolenpitovelvoitteita, joilla pyritään varmistamaan lapsille turvallinen kasvuympäristö. Nämä velvoitteet eivät kuitenkaan suoraan oikeuta selvittämään lasten kanssa toimivien yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja, kuten henkilön rikosrekisteritietoja.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. Laissa säädetyn selvittämismenettelyn avulla pyritään estämään seksuaalirikoksista ja tietyistä muista rikoksista tuomittuja henkilöitä työskentelemästä lasten kanssa. Lain tavoitteena on siten vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, väkivallan kohteeksi ja houkutelluksi huumausaineiden käyttöön.

Menettely koskee toimintaa, jossa on mahdollisuus lapsen ja aikuisen väliseen pitkäkestoiseen ja henkilökohtaiseen kontaktiin, joka mahdollistaa luottamuksellisen suhteen luomisen alaikäiseen ja sitä kautta mahdollisuuden hyväksikäyttöön tai muuhun lapsen kehityksen kannalta haitalliseen toimintaan.

Laki koskee työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lakia sovelletaan siten tilanteissa, joissa työ on luonteeltaan sellaista, että se mahdollistaa läheisen vuorovaikutuksen lapsen kanssa ja joissa lapsen huoltaja ei ole läsnä. Lain soveltaminen edellyttää, että molempien ehtojen ”pysyväisluontoisesti ja olennaisesti” on täyttyvä. Olennaisuuden vaatimuksen perusteella lain soveltamisalaan eivät kuulu tehtävät, joissa työntekijän yhteydenpito lapsiin on satunnaista ja on oletettavissa, että lapsen ja työntekijän välille ei synny henkilökohtaista tai luottamuksellista suhdetta, joka voisi johtaa hyväksikäyttöön tai houkutteluun huumausaineiden kokeiluun. Esimerkkinä toiminnasta, jossa vuorovaikutus ei ole olennaista, on lain esitöissä mainittu lääkärin vastaanotto toiminta, jossa usein myös lapsen huoltaja on läsnä.

Lain 2 §:n 3 momentin soveltamisalajoutuksen mukaan lakia ei sovelleta tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta. Näin ollen työnantajalla ei ole velvollisuutta pyytää henkilön rikosrekisteriotetta nähtäväksi lyhyissä sijaisjärjestelyissä, ellei niiden yhteiskesto ylitä vuoden aikana kolmea kuukautta.

Työ- ja virkasuhteiden lisäksi lakia sovelletaan myös siviilipalvelusvelvollisen työpalveluun, työvoimaviranomaisen alaiseen työkokeiluun (ml. työharjoittelu ja työelämävalmennus) osallistuvaan henkilöön sekä perhehoitoon, yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita tarjoaviin palveluntuottajiin ja perusopetuslaissa tarkoitettun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.

Rikostaustan selvittäminen tapahtuu rikosrekisteriotteen pyytämällä siltä henkilöltä, joka ryhtyy hoitamaan laissa tarkoitettuja tehtäviä. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain 3 §:n mukaan työnantajalla on velvollisuus pyytää henkilöltä ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensimmäisen kerran otetaan tai nimitetään työ- tai virkasuhteeseen taikka annettaessa henkilölle ensimmäisen kerran soveltamisalan mukaisia tehtäviä. Menettely koskee siten vain sitä henkilöä, joka on tullut tehtävään valituksi. Vaikka voimassa olevan lain perusteella hakijan soveltuvuus tehtävään jää työnantajan tai viranomaisen yksittäistapauksessa arvioitavaksi, rikostaustan selvittämislain esitöissä korostetaan seksuaalirikoksiin syyllistyneen palkkaamistilanteissa huolellista harkintaa ja sitä että laki ennalta ehkäisevästi ohjaa rikostaustaa omaavia henkilöitä hakeutumaan töihin, joissa ei työskennellä lasten parissa.

Edellä todetulla tavalla pääsääntöisesti vastuu rikostaustan selvittämisestä on työnantajalla. Siviilipalveluskeskus kuitenkin huolehtii rikostaustan selvittämisestä siviilipalvelusmiehiltä ennen palvelusmääräyksen tekemistä samalla tavoin kuin työnantajat. Työharjoittelijoiden, työelämävalmennettävien ja työkokeilijoiden rikostaustan tarkastamisesta huolehtii työvoimaviranomainen, joka tekee heitä koskevan sopimuksen. Vastaavasti perhehoitajaksi aikovan on toimitettava ote kunnalle tai kuntayhtymälle ennen alaikäiselle annettavaa perhehoitoa koskevan toimeksiantosopimuksen tekemistä. Menettely koskee myös henkilöä, joka alaikäiselle palveluja tuottavan yksityisen sosiaali- ja terveystalouden henkilöstöön kuuluvana toimii muussa kuin työsopimussuhteessa eli toimii esimerkiksi yksityisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoisena. Tällöin Sosiaali- ja terve-

ysalan lupa- ja valvontaviraston tai aluehallintoviraston tulee ennen toimiluvan myöntämistä tai kunnan viipymättä vastaanotettuun toimintailmoituksen pyytää nähtäväksi tällaisen henkilön rikosrekisteriote. Sen sijaan työsuhteessa palveluntuottajaan toimivan henkilön rikostaustan tarkistaa työnantaja itse.

Lisäksi lakiin vuonna 2003 lisätyn 5 a §:n mukaan kunnan tai kuntayhtymän hankkiessa aamu- tai iltapäivätoiminnan palveluja julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta se on velvollinen pyytämään tehtäviä hoitavalta henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriote, jolle henkilö hoida näitä tehtäviä virka- tai työsuhteessa palvelujen tuottajaan. Tämä tarkoittaa tehtävän hoitamista itsenäisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoistyönä. Näin ollen osa lasten kanssa vapaaehtoisesti toimivista henkilöistä on jo rikostaustan selvittämismenettelyn piirissä.

Lasten kanssa työskentelyä varten annettu rikosrekisteriote on voimassa kuusi kuukautta. Otteen voi sen voimassaoloaikana tarvittaessa esittää useammalle eri työnantajalle. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain toimivuutta on selvitetty työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta vuonna 2004 (Työpoliittinen tutkimus Nro 258, Hannu Niskanen ja Ahti Laitinen Tutkimus rikostausta selvittämislain soveltamisesta). Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriossa valmistuu syksyllä 2013 seuranta-tutkimus, jossa on kartoitettu lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön toimivuutta ja kehittämistarpeita.

Henkilötietojen suojan vuoksi rikosrekisteriotteen esittäneen henkilön henkilötietoihin voidaan tehdä merkinnät ainoastaan otteen esittämisestä ja sen tunnistetiedoista. Otteesta ei saa ottaa jäljennöstä ja työnantaja on velvollinen palauttamaan otteen sen esittäneelle henkilölle viipymättä. Otteesta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista muille kuin niille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdäkseen päätöksen lain soveltamisalaan kuuluvien tehtävien antamisesta kyseiselle henkilölle. Tietoa ei saa ilmaista sivulliselle senkään jälkeen, kun tiedon saanut henkilö ei enää hoida tehtävää, jossa on tiedon saanut.

Yksityisyyden suojan vuoksi ja perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten työ- ja tasa-arvovaliokunta edellytti lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakiehdotusta koskevassa mietinnössä (TyVM 1/2002 vp), että lakiin otetaan säännös, jonka mukaan hakuilmoituksesta tulee ilmetä, että tehtävään valittavalta pyydetään nähtäväksi laissa tarkoitettu rikosrekisteriote. Säännöksen lisäämistä pidettiin tarpeellisenä, jotta henkilö saa jo ennen tehtävään hakeutumista tiedon rikosrekisteriotteen vaatimisesta. Tästä säädetään lain 9 §:ssä.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen on mahdollista myös tiettyjen erityislakien perusteella. Vuoden 2012 alusta lukien myös opiskelijoilta, jotka opinnoissaan hoitavat tehtäviä, joihin kuuluu työskentelyä lasten parissa, voidaan edellyttää rikosrekisteriotteen esittämistä. *Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain* (630/1998) 32 a §:n, jota *ammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain* (631/1998) 11 §:n mukaan sovelletaan myös aikuiskoulutukseen, sekä *ammattikorkeakoululain* (351/2003) 25 b §:n ja *yliopistolain* (558/2009) 43 b §:n mukaan opiskelijan tulee opiskeluoikeuden arviointia varten pyydettyä toimittaa rikosrekisterilaissa tarkoitettu ote, jos opiskelijan opintoihin tai opintoihin kuuluvaan työssä oppimiseen tai harjoitteluun sisältyy olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä.

Vuoden 2012 alusta voimaan tulleen *kuvaohjelmalain* (710/2011) mukaan kuvaohjelmaluokittelijaksi hyväksyminen edellyttää rikostaustan selvittämistä. Lain 13 §:n mukaan Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskukseen tulee ennen hyväksyntäpäätöksen tekemistä pyytää hakijalta nähtäväksi rikosrekisterilaissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä henkilön sopivuuden arvioimiseksi. Kuvaohjelmalain perusteella tehtävässä selvittämisessä ei ole kysymys lasten kanssa työskentelystä, vaikka myös sen tarkoituksena on suojella lapsia.

Rikostaustaotteelle merkitään tiedot rikosrekisterissä ja sakkorekisterissä olevista merkinnöistä. Rikosrekisteriin merkitään tuomioistuimen ilmoituksen perusteella tiedot ratkaisuksista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu muun muassa ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalve-

luun ja ehdolliseen vankeuteen. Rikosrekisteritiedot ovat salassa pidettäviä ja niitä voidaan luovuttaa ainoastaan rikosrekisterilaissa säädetyllä tavalla. Rikosrekisteristä luovutetaan tiedot pääsääntöisesti rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, että henkilöstä ei ole merkintää rekisterissä.

Rikostaustan selvittämiseen käytettävästä rikosrekisterin otteesta säädetään tarkemmin *rikosrekisterilain* (770/1993) 6 §:n 2 momentissa. Sen mukaan yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa, ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta (porno- grafiarikokset), 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvussa tarkoitetuista henkirikoksista (tappo, murha ja surma) tai törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitettua huumausainerikoksesta. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Seksuaalirikoksista ja pornografiarikoksista merkitään myös tuomittu sakkorangaistukset. Otteeseen merkitään lisäksi vastaavat ulkomaila annetut tuomiot ja tiedot, jotka on Suomessa merkitty rikosrekisteriin tai saatu toisesta EU-jäsenvaltiosta otteen antamista varten.

Edellä todetulla tavalla vuoden 2012 alusta lukien myös opiskelijalta on voitu edellyttää rikosrekisteriotteen esittämistä, kun hänen opintoihinsa tai niihin liittyvään harjoitteluun tai työssä oppimiseen kuuluu tehtäviä, joihin olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa. Tästä säädetään rikosrekisterilain 6 §:n 5 momentissa. Opiskelijalle annettava ote vastaa sisällöltään pitkälti työ- tai virkasuhdetta varten annettavaa otetta. Kuvaohjelmalain perustella pyydetävän otteen luovuttamisesta säädetään erikseen rikosrekisterilain 6 §:n 4 momentissa.

Lasten kanssa työskentelyä varten tarvittava rikosrekisteriotetta pyydetään sitä varten laaditulla vakiomuotoisella lomakkeella tai vapaamuotoisella hakemuksella. Työ- tai virkasuhdetta sekä opiskelua varten on omat lomakkeensa, jotka ovat saatavissa Oikeusrekisterikeskukselta. Lomakkeelle on merkittävä hakijan nimi, henkilötunnus ja yhteystiedot sekä kansalaisuus, ellei se ole Suomi. Tämän lisäksi on ilmoitettava se työnantaja, viranomainen tai koulutuksen järjestäjä sekä tehtävä, jota varten otetta haetaan. Työ- ja virkasuhteesta on niin ikään kirjattava tehtävän kesto. Lisäksi lomakkeelle merkitään, minkälaisesta lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislaisissa tarkoitettua tehtävästä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu lasten kanssa työskentelyä, on kysymys: alaikäisen kasvatus, opetus, hoito tai muu huolenpito. Jos kyseessä on muunlainen työskentely alaikäisten parissa, tulee lomakkeelle kirjata sitä koskeva tarkempi selvitys.

Oikeusrekisterikeskus tarkistaa, että otepyynnöstä ilmenee kaikki edellä mainitut tiedot ja varmistuu siitä, että kyseessä on lain edellyttämällä tavalla yli kolme kuukautta kestävä työsuhte. Niin ikään Oikeusrekisterikeskus arvioi työnantajaa ja työtehtävää koskevien lomaketietojen perusteella, onko kysymyksessä sellainen tehtävä, jota varten ote voidaan luovuttaa. Jos lomakkeelta ilmenevissä tiedoissa on puutteita tai epäselvyyksiä, Oikeusrekisterikeskus voi pyytää lisäselvitystä. Se voi myös kieltäytyä antamasta otetta, jos taustaselvittämislainsäädännössä asetetut edellytykset eivät täyty.

Rikosrekisterilain 6 §:n 6 momentin mukaan otetta pyydetessä on ilmoitettava tarkoitus, johon sitä tarvitaan. Ote toimitetaan vain sille, jota se koskee. Pykälän 8 momentin mukaan henkilön oikeudesta tarkastaa häntä koskevat tiedot säädetään erikseen. Henkilön oikeuteen tarkastaa rekisterissä olevat itseään koskevat tiedot sovelletaankin henkilötietolakia, jonka nojalla henkilöllä on oikeus saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on tallennettu. Rikosrekisteriin merkityillä henkilöllä on rikosrekisterilain 6 §:n 8 momentin nojalla lisäksi oikeus pyynnöstä saada tieto siitä, kenelle ja mihin tarkoitukseen hänestä on annettu tieto-

ja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävästä rekisteristä viimeisen vuoden aikana.

Rikosrekisterilain 7 §:n 2 momentin mukaan otteeseen on merkittävä, mihin tarkoitukseen se on annettu. Henkilölle itselleen annettavalle rikosrekisteriotteelle merkitään, minkä rikosrekisterilain 6 §:n momentin nojalla ja mitä tarkoitusta varten se on annettu.

Rikosrekisterilain 6 §:n 7 momentin mukaan rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn henkilöä itseään koskevan pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilaissa säädetään. *Rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa* (214/2012, jäljempänä *EU-rikosrekisterilaki*) säädetään tarkemmin niistä edellytyksistä, joiden perusteella Oikeusrekisterikeskus pyytää ja luovuttaa tietoja muihin EU-jäsenvaltioihin. Nykyisin tietoja luovutetaan rikostaustan selvittämistä varten ainoastaan silloin, kun henkilö itse pyytää itseään koskevia tietoja. Tietoja ei siis luovuteta esimerkiksi silloin, kun tietoja pyytää työnantaja henkilön suostumuksella.

Rikosrekisteriotteesta peritään valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädettyä omakustanneperiaatetta noudattaen maksu, joka on *oikeusministeriön ja eräiden hallinnonalalla toimivien viranomaisten maksullisista suoritteista annetun oikeusministeriön asetuksen* (1376/2010) mukaan tällä hetkellä 13,40 euroa. Opiskelijalle luovutettava ote on maksuton.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaisten ja EU:n lainsäädäntö

Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) mukaan lapsen etu tulee asettaa etusijalle, kun tehdään heitä koskevia päätöksiä tai yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja. Sopimuksen 4 artiklassa edellytetään, että sopimusvalliot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin lasten oikeuksien tunnustamiseksi. Sopimuksen 19 artiklan mukaan lapsia on suojattava eri-

tyisesti väkivallalta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Suojelutoimilla pyritään ehkäisemään väkivaltaa ja niiden tulee tarvittaessa myös sisältää tehokkaita menetelmiä, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia tuetaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, mikä oikeus, kuten myös muut sopimuksessa turvatut ihmisoikeudet, koskevat myös alaikäisiä. Myös hiljattain päivitetystä Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (2012/C 326/02) ja Euroopan unionista tehdystä sopimuksessa (2012/C 326/01) on määräyksiä lasten oikeuksien kunnioittamisesta. Perusoikeuskirjan 24 artiklan, johon unionisopimuksessa viitataan, mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Suomi allekirjoitti 25 päivänä lokakuuta 2007 Lanzarotella Espanjassa pidetyssä Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen (CETS 201), joka on Suomen osalta tullut kansallisesti voimaan 1 päivänä lokakuuta 2011.

Euroopan unionissa joulukuussa 2011 hyväksytty lasten suojelemiseen tähtäävä direktiivi sisältää aikaisempaa vuonna 2004 annettua puitepäätöstä tarkemmat velvoitteet lasten suojaamisesta. Merkittävänä erona on, että rikostaustan selvittäminen tulee olla mahdollista myös vapaaehtoisista lasten kanssa toimivista. Direktiivin mukaan rikoksia koskevien tietojen välittämisessä käytetään hyväksi menettelyjä, joista säädetään jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämisestä ja sisällöstä 26 päivänä helmikuuta 2009 tehdyssä neuvoston puitepäätöksessä (2009/315/YOS; jäljempänä rikosrekisteripuitepäätös) silloinkin, kun tietoja pyydetään toisesta jäsenmaasta asianomaisen henkilön suostumuksella.

Ruotsi

Ruotsissa ei vielä ole sääntelyä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä vaan Suomea vastaavasti rikostaustan selvittämi-

nen on mahdollista tietyissä työ- tai virkasuhteisissa tehtävissä, joihin liittyy toimimista lasten kanssa. Oikeus rikostaustan selvittämiseen säännellään erityislainsäädännössä, joka koskee lasten kanssa työskentelyä. Esimerkiksi kouluissa ja lastensuojelutoiminnassa työskentelevien rikostaustat voidaan jo nykyisin selvittää. Näitä tarkoituksia varten yksityiselle henkilölle voidaan luovuttaa rajoitettu rikosrekisteriote, jossa näkyvät tietyt laissa tarkemmin säännellyt lapsiin kohdistuneet rikokset.

Ruotsissa on valmistunut toukokuussa 2013 lakiehdotus lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (Lagrädsremiss: Stärkt skydd för barn mot sexuella övergrepp). Ehdotuksen mukaan työnantajalla tai vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi oikeus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi henkilöltä, joka ollaan ottamassa tehtävään, johon liittyy suora ja säännöllinen kontakti lasten kanssa. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2013 loppupuolella.

Ruotsissa ei ole käytössä ammattikieltojärjestelmää. Direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä on arvioitu, että tällaisen järjestelmän tarve tullaan selvittämään erikseen.

Tanska

Tanskassa lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voidaan selvittää samaa menettelyä noudattaen kuin työ- tai virkasuhteisissa olevien henkilöiden. Menettelyssä ei siten ole merkitystä sillä, miten työ on järjestetty vaan rikostaustan selvittäminen perustuu yksinomaan sen arviointiin, voiko tehtävän kautta syntyä vuorovaikutusta lasten kanssa.

Suurimmassa osassa tapauksia vapaaehtoistoiminnan järjestäjällä on velvollisuus tarkistaa vapaaehtoisen rikostausta ennen tämän ottamista sellaiseen tehtävään, jossa hän voi olla suorassa kontaktissa lasten kanssa. Lasten kanssa toimimista varten on olemassa erillinen otepohja. Tätä tarkoitusta varten annetulla otteella näkyvät tuomiot lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja muista lapsiin kohdistuvista rikoksista. Vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi pyytää otteen suoraan poliisilta.

Vapaaehtoisen on kuitenkin annettava otteen pyytämiseen suostumuksensa.

Vuonna 2012 Tanskassa annettiin lasten kanssa toimimista varten yhteensä yli 200 000 rikostaustaotetta. Tässä on mukana sekä työ- ja virkasuhdetta että vapaaehtoistoimintaa varten annetut otteet. Tanskassa on hiljattain annettu säännöksiä, joilla on laajennettu rikostaustan selvittämisen pakollisuutta. Tästä syystä otteiden määrä tulee nousemaan.

Tanskassa on käytössä ammattikieltojärjestelmä. Tuomioistuimien voi tietyissä laissa tarkemmin säännellyissä tilanteissa asettaa lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneelle kiellon toimia tai työskennellä lasten kanssa.

Alankomaat

Alankomaissa vapaaehtoistoiminnan järjestäjät eivät voi tarkistaa vapaaehtoisten rikosrekisteritietoja itse. Ne voivat kuitenkin pyytää vapaaehtoista toimittamaan niin sanotun luotettavuustodistuksen (certificate of good conduct). Menettely on sama riippumatta siitä, onko kyse työ- tai virkasuhteisesta vai vapaaehtoisesti tehtävästä työstä.

Todistuksen luovuttaa asianomaisen henkilön pyynnöstä oikeus- ja turvallisuusministeriön alaisuudessa toimiva viranomaisorganisaatio (Central Organisation for Certificates of Good Conduct, COVOG). Todistus annetaan yleensä työskentelyä varten, mutta niitä voidaan antaa myös muihin tarkoituksiin. Esimerkiksi lasten vanhemmilta voidaan edellyttää todistuksen toimittamista koulun tai urheilun tai muiden seurojen tapahtumia varten. COVOG:lla on pääsy lukuisiin eri rekistereihin, joista tärkein on rikosrekisteri. Tämän lisäksi se voi tarkistaa tiedot esimerkiksi viereillä olevista oikeudenkäynneistä ja syyteharkinnasta. Sillä on pääsy myös poliisin rekistereihin. Luotettavuustodistus annetaan, jos rekisterimerkintöjä ei ole.

Alankomaissa luovutetaan vuosittain noin 550 000 luotettavuustodistusta. Tilastoja ei vielä toistaiseksi ole siitä, kuinka paljon näistä on luovutettu vapaaehtoistehtävissä toimimista varten.

Alankomaiden rikoslain säännösten perusteella on mahdollista asettaa henkilölle kielto työskennellä tietyissä tehtävissä.

Belgia

Belgian rikosprosessilaki (Le code d'instruction criminelle) ei anna työnantajalle oikeutta itse tarkastaa hakijan tai vapaaehtoiseksi ilmoittautuneen rikosrekisteritietoja. Tarkastusoikeus riippuu eri toimintaa koskevasta erityislainsäädännöstä, jossa myös määritellään hakijoilta edellytettävät luotettavuus- ja muut vaatimukset. Belgian rikosprosessilain mukaisessa rikosrekisteriotteiden tarkastamisenmenettelyssä ei ole eroja vapaaehtoistyöntekijöiden tai työsuhteisesti työskentelevien välillä. Sen sijaan kutakin toimintaa koskevassa erityislainsäädännössä voi olla toisistaan poikkeavia menettelysäännöksiä.

Yleensä lainsäädännössä, joka koskee toimintaa, jossa ollaan tekemisissä alaikäisten kanssa, edellytetään hakijoiden toimittavan rikosrekisteriotteen. Tällöin hakija pyytää itse koti- tai asuinpaikkansa kunnalliselta viranomaiselta rikosrekisteriotteen, joka sisältää laissa tarkemmin määritellyt tiedot. Otteella näkyy joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki rikosrekisteritiedot. Lasten kanssa toimimista varten annettavaa otetta ei voida luovuttaa henkilölle, joka on pidätettyinä.

Vuosittain tarkastettujen vapaaehtoistyöntekijöiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa.

Vuoden 2009 heinäkuusta lukien Belgiassa on ollut tuomarin päätöksellä mahdollista asettaa henkilölle kielto toimia lasten kanssa. Kielto voidaan asettaa jo ennen kuin kyseinen henkilö on tuomittu oikeudessa. Tuomioistuimien ilmoittaa kiellon asettamisesta poliisille ja otteen antavan kunnallisen viranomaisen on tarkistettava poliisilta, onko tällaisia kieltoja määrätty. Otteelle merkitään toimintakiellot, joiden pituus ylittää kolme vuotta. Lisäksi tiettyä toimintaa, kuten opetusta, nuorisohjausta, lastensuojelua sekä lastenvalvontaa varten annettavalle otteelle merkitään kaikki lapsiin kohdistuneista rikoksista annetut tuomiot ja ennen tuomion antamista määrätty toimintakiellot. Lisäksi raiskaukseen, väkivaltarikokseen, lasten hyväksikäyttöön,

prostituutioon ja muihin ns. siveellisyysrikkoksiin syyllistyneelle voidaan asettaa kielto toimia vapaaehtoisena missään yhteisössä, jonka toimintaan pääasiallisesti liittyy lasten kanssa toimimista.

Itävalta

Itävallassa tuomioistuin voi rikoslain nojalla asettaa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitulle henkilölle kiellon toimia ammatillisissa tai vapaaehtoisissa tehtävissä, joihin liittyy lasten opetusta tai valvontaa. Tietyillä viranomaisilla, kuten lastensuojelija ja kouluviranomaisilla, on oikeus saada suoraan rikosrekisteritietoja henkilöistä, joita rekrytoidaan tehtäviin, joihin liittyy lasten hoitoa tai opetusta. Näille viranomaisille toimitetaan tiedot seksuaalirikoksista ja niihin liittyvistä toimintakielloista.

Sen sijaan muilla työnantajilla tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä ei ole oikeutta saada rikosrekisteritietoja suoraan. Ne voivat kuitenkin pyytää asianomaista henkilöä esittämään itseään koskevan rikosrekisteriotteen. Henkilön itsensä pyytämällä otteella näkyy hänen saamat tuomiot, mutta ei vielä toistaiseksi hänelle asetettua toimintakieltoa.

2.3 Nykytilan arviointi

Perheen ulkopuolella lapset voivat olla hyvin tiivisti yhdessä aikuisten kanssa erilaisissa tilanteissa, kuten koulutuksessa, sosiaalihuollossa, nuorisotyössä, liikuntatoimessa sekä lukuisissa harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoissa. Lapsen kannalta olennaista on se, että hänen kanssaan toimivat ihmiset ovat paitsi ammattitaitoisia myös tehtävänsä soveltuvia. Rikostaustojen selvittämisen tarkoituksena on edistää lasten hyvinvointia pyrkimällä estämään sellaisten henkilöiden työskentely lasten parissa, jotka ovat aikaisemmin syyllistyneet lasten turvallisuutta vaarantavina pidettyihin rikoksiin.

Nykyinen rikostaustan selvittämismenettely koskee alaikäisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita, kun henkilö hoitaa näitä tehtäviä olematta työ- tai virkasuh-

teessa palveluiden tuottajaan eli käytännössä toimii yksityisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoisena. Suomessa ei kuitenkaan ole kattavaa sääntelyä lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Rikostaustan tarkistamismenettelyn ulottamista koskemaan myös vapaaehtoistoimintaa pohdittiin jo vuoden 2003 alusta voimaan tullutta lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia valmistelleessa työryhmässä (HE 3/2002 vp). Kuitenkin sekä työryhmän mietinnössä että hallituksen esityksessä ehdotettiin vapaaehtoisen kansalaistoiminnan jättämistä menettelyn ulkopuolelle, koska tämän katsottiin edellyttävän erillisen selvityksen tekemistä. Myös eduskunta edellytti lakia hyväksyessään, että hallitus selvittää mahdolliset lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä voidaan ehkäistä myös vapaaehtoistyössä (TyVM 1/2002 vp).

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmisteleva oikeusministeriön työryhmä ehdotti, että rikostaustan selvittäminen ulotettaisiin koskemaan myös vapaaehtoistoimintaa (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010). Työryhmämietinnön pohjalta tehtyyn hallituksen esitykseen (HE 282/2010 vp) kyseistä ehdotusta ei kuitenkaan otettu. Rikostaustan tarkistamista koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden perusteellinen selvittäminen ja tarvittavien muutosten valmisteleminen ei olisi ollut mahdollista osana kyseistä laajaa hanketta yleissopimuksen voimaansaattamiselle asetetussa aikataulussa.

Suomen lainsäädäntö vastaa nyt täytännönpantavan direktiivin pohjana ollutta puittepäätöstä ja siten varsin pitkälle myös sen korvaavaa direktiiviä. Direktiivissä kuitenkin edellytetään, että rikostaustan selvittämismenettely ulotetaan koskemaan myös lasten kanssa vapaaehtoistehtävissä toimivia henkilöitä. Direktiivin 10 artiklan 2 kohdan mukaan työnantajilla on ottaessaan palvelukseen henkilöä ammatillisiin tehtäviin tai järjestäytyneeseen vapaaehtoistyöhön, joissa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa, oikeus pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiivissä tarkoitetuista rikoksista saaduista tuomioista (seksuaaliseen hy-

väksikäyttöön ja riistoon liittyvät rikokset, lapsipornografiaan liittyvät rikokset, lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin sekä näihin liittyvä yllytys, avunanto ja yritys).

Direktiivissä edellytetään lisäksi, että rikostaustan selvittämismenettelyä varten Euroopan unionin jäsenvaltio välittää pyynnöstä toiselle jäsenvaltiolle hallussaan olevat tiedot selvittämismenettelyn kohteena olevan henkilön lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista saaduista tuomioista tai henkilölle määrätystä kiellosta toimia lasten parissa. Suomen lainsäädäntö ei nykyisin kaikilta osin vastaa tätä direktiivin vaatimusta. EU-rikosrekisterilain mukaan Oikeusrekisterikeskus luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tällaista tarkoitusta varten vain silloin, kun tietoja pyytää henkilö itse. Direktiivissä kuitenkin edellytetään, että tietoja tulee luovuttaa aina, kun niitä pyydetään henkilön suostumuksella.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on turvata lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta vapaaehtoistoiminnassa sekä siten edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on osaltaan turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä suojella lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja riistolta, kuten myös muulta vakavalta väkivaltarikollisuudelta ja houkuttelulta huumaiden käyttöön.

Tavoitteena on samalla kunnioittaa vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa. Rikostaustatietojen luovuttamisen edellytysten on oltava hyväksyttävissä ja tarkkarajaisia. Ehdotuksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehtävän järjestäjä vapaaehtoisen suostumuksella.

Lainsäädännön toiminnallisena tavoitteena on luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tavoitteena on luoda menettely,

joka edistää alaikäisten turvallisuutta, mutta joka ei kuitenkaan kohtuuttomasti vaikeuta vapaaehtoistoiminnan järjestämistä.

3.2 Valittu sääntely

Direktiivin täytäntöönpanoa koskevan määräjän vuoksi yksinkertaisinta on laatia erityislaki lasten kanssa vapaaehtoisena toimivien rikostaustan selvittämisestä. Erityisesti vapaaehtoistoiminnan ja työ- ja virkasuhteisen toiminnan erojen vuoksi ehdotettava sääntely poikkeaa jossain määrin työ- ja virkasuhteisten rikostaustan selvittämismenettelystä, minkä voidaan katsoa puoltavan tässä vaiheessa erityislain säätämistä.

Vapaaehtoistoiminnan luonteen vuoksi ja ottaen huomioon se, ettei uudella lainsäädännöllä tulisi hankaloittaa vapaaehtoistyötä, on tarkoituksenmukaista, että otteen hankkiminen olisi tehtävän järjestäjän vastuulla ja että se olisi aina vapaaehtoista. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän tulisi huolehtia toimintansa järjestämisestä lasten turvallisuutta edistävällä tavalla ja tässä yhteydessä arvioida ne tehtävät, joissa toimivien rikostausta voidaan laissa säädettyin edellytyksin selvittää. Nämäkin seikat huomioon ottaen erillisen lain säätämistä on pidettävä tarkoituksenmukaisimpana ratkaisuna.

Edellä todettuja valintoja puoltaa myös Oikeusrekisterikeskuksen toimintakyvyn varmistamiseen liittyvät seikat. Oikeusrekisterikeskuksen tehokkaan toiminnan kannalta on tarkoituksenmukaista, että otetta pyydetään vain silloin, kun muut keinot lasten suojelemiseksi eivät ole olleet riittäviä. Lisäksi, koska otteen pyytäminen on vapaaehtoistoiminnan järjestäjän vastuulla, niiden hakeminen muodostuu nykyistä keskitetyimmäksi, mikä helpottaa Oikeusrekisterikeskuksen työtaakkaa. Myös tätä on pidettävä valittua sääntelyvaihtoehtoa puoltavana seikkana.

Myöhemmin tulisi erikseen selvittää mahdollisuudet yhdistää nyt ehdotettava vapaaehtoisia koskeva sääntely aiempaan, työ- ja virkasuhteisia koskevaan lainsäädäntöön. Tämä on tarkoituksenmukaisimmin tehtävissä sen jälkeen, kun työ- ja elinkeinoministeriön seurantatyö vuoden 2002 lain toimevuudesta on saatettu loppuun. Samassa yhteydessä voidaan selvittää myös muut mahdolliset lain-

säädännön uudistamistarpeet, jotka liittyvät vapaaehtoisten ohella myös lasten kanssa toimivien työ- ja virkasuhteisten henkilöiden rikostaustojen selvittämiseen.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi *laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä*. Lailla pantaisiin täytäntöön 13 päivänä joulukuuta 2011 annettu direktiivi siltä osin kuin Suomen lainsäädäntö ei vielä vastaa sen 10 artiklan edellytyksiä. Laissa säädettäisiin menettelystä, jolla lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voidaan selvittää. Lisäksi ehdotetaan muutoksia rikosrekisterilakiin ja EU-rikosrekisterilakiin.

Nyt ehdotettava vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettely vastaisi joiltakin osin jo voimassa olevaa työ- ja virkasuhteisten rikostaustojen koskevaa sääntelyä, mutta vapaaehtoistoiminnan ja työsuhteperusteisen toiminnan välisten erojen vuoksi nyt ehdotettuun lakiin sisältyisi myös eroja aiempaan sääntelyyn verrattuna. Merkittävimpänä erona olisi ensinnäkin se, että vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden rikostaustan selvittäminen olisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, eikä velvollisuus. Toisena merkittävänä erona olisi se, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä voisi pyytää rikosrekisteriotteen itse suoraan Oikeusrekisterikeskustelta, jos vapaaehtoinen on antanut siihen suostumuksensa.

Rikosrekisterilakiin esitetään tehtäväksi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyn toteuttamiseksi tarpeelliset muutokset. Samalla rikosrekisterilain 6 §:n luetteloon lasten kanssa toimimista varten luovutettavalle rekisteriotteelle merkittävistä rikoksista lisättäisiin rikoslain 25 luvussa säännelty ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Nämä rikokset voivat pitää sisällään direktiivissä tarkoitettuja tekoja, joten niiden tulee näkyä otteella. Rikostaustatoteelle merkittäisiin jatkossa myös tieto muissa EU jäsenvaltioissa tuomioistuimessa henkilölle asetetusta kiellosta toimia lasten parissa.

EU-rikosrekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että se täyttää direktiivin jäsenmaiden välistä rikosrekisteritietojen luovut-

tamista koskevat vaatimukset. Rikosrekisterilain ja EU-rikosrekisterilain ehdotetut muutokset vaikuttaisivat myös niiden rikostaustaotteiden tietosisältöön, jotka annetaan rikosrekisterilain 6 §:n 2, 4 ja 5 momentissa tarkoitettuja tehtäviä varten.

Yleiset toimet lasten suojaamiseksi

Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi laatia menettelyohjeita tai -ohjelmia, joiden perusteella toiminta järjestettäisiin lapsen kannalta turvallisella tavalla. Lainsäädännöllä pyritään siten vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin niin, että tarve turvautua rikostaustan selvittämismenettelyyn muodostuisi tosiasiaassa mahdollisimman vähäiseksi. Lisäksi tällä pyrittäisiin korostamaan sitä, että rikostaustan selvittäminen on vain yksi osa toimista, joita vapaaehtoistehävien järjestäjät voivat tehdä lasten suojelemiseksi. Muilla yleisillä suojelutoimilla voidaan käytännössä usein vaikuttaa tehokkaammin lasten turvallisuuteen verrattuna rikostaustaotteiden tarkistamiseen.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän huolenpitovelvoitteen noudattamisen varmistamiseksi rikosrekisteriotetta pyydetessä hakemukseen olisi vapaaehtoistehävää, sen järjestäjää ja vapaaehtoista koskevien yleisten tunnistetietojen lisäksi liitettävä selvitys lapsen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi tehdyistä toimenpiteistä ja siitä, että organisaation johto on ne hyväksynyt.

Otteen pyytäjänä vapaaehtoistehävän järjestäjä

Otteen voisi pyytää vapaaehtoistehävän järjestäjä asianosaisen henkilön suostumuksella. Tätä on pidettävä perusteltuna, koska vapaaehtoistehävän järjestäjällä on vapaaehtoista parempi tieto sekä niistä tehtävistä, joita hoitavasta ote voidaan pyytää, että oman toimintansa järjestämisestä annettavasta selvityksestä. Menettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä menettelystä on pyritty luomaan joustava. Hakemukseen olisi liitettävä vapaaehtoisen kirjallinen suostumus rikosrekisteriotteen pyytämiseen.

Otteen pyytäminen ei pakollista

Merkittävänä erona työ- ja virkasuhteisia koskevaan sääntelyyn nähden olisi se, että vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen olisi vapaaehtoistehävän järjestäjän oikeus, ei velvollisuus. Tätä on pidettävä tarkoituksemukaisena ottaen huomioon vapaaehtoiskentän laajuus ja heterogeenisuus. Ehdotus täyttää myös täytäntöön pantavan direktiivin vaatimukset. Otteen pyytämisen edellytykset vastaisivat pitkälti työ- ja virkasuhteisten rikostaustan selvittämismenettelyä. Vapaaehtoistoiminnan luonteen vuoksi joitakin eroja kuitenkin olisi.

Otteen pyytämisen edellytyksiä olisi kolme ja ne koskisivat sitä tehtävää, jota vapaaehtoisen on tarkoitus ryhtyä hoitamaan. Kaikkien edellytysten olisi täyttyttävä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä, johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää. Rikostaustaotteen pyytäminen edellyttäisi ensinnäkin, että kyse on tehtävästä, johon säännöllisesti ja olennaisesti kuuluu alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toiseksi tehtävän tulisi olla sellainen, että se pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Edellytyksen täyttyminen ei välttämättä merkitsisi vaatimusta fyysisen kontaktin mahdollisuudesta, vaan myös virtuaalinen, esimerkiksi internetin taikka puhelimen välityksellä tapahtuva vuorovaikutus, voisi muodostaa ehdotuksessa tarkoitettua henkilökohtaisen vuorovaikutussuhteen. Kolmanneksi edellytettäisiin, että tehtävää hoidettaisiin yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei lain 4 §:ssä tarkoitetuista muista toimista huolimatta voida kohtuudella turvata.

Vapaaehtoisen rikostaustan selvittämiseen voitaisiin ryhtyä, kun hänelle ollaan antamassa laissa tarkoitettuja tehtäviä. Ote voitaisiin kuitenkin pyytää jo valittaessa henkilöitä koulutukseen tai valmennukseen, jonka käynnin edeltää vapaaehtoistehävän hoitamista. Työ- ja virkasuhteisia koskevaa sääntelyä vastaavasti ote pyydetäisiin tehtävään otettavan henkilön osalta vain kerran. Tarkoituksena ei näin ollen ole, että vapaaehtoistehävissä toimivien taustat voitaisiin selvittää

määräajoin tai että he olisivat jatkuvan seurannan piirissä.

Vapaaehtoisen oikeudet

Otteen antamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen suostumuksensa. Tämän vuoksi vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi jo vapaaehtoisia hakiessaan selkeästi ilmoitettava siitä, että heistä on tarkoitus pyytää rikosrekisteriote. Suostumus tulisi antaa kirjallisesti ja siitä olisi käytävä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tietoonsa suostumuksen antamisen kannalta merkitykselliset tiedot. Tällaisia olisivat muun muassa otteen tarkoitus, sen käyttö, tiedot otteeseen merkittävistä tiedoista sekä siihen liittyvistä tietojen käsittelystä. Esityksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehtävän järjestäjän kirjallisen toimeksiannon perusteella myös toinen, sen kanssa samaan keskusjärjestöön kuuluva yhdistys. Mikäli tällainen yhdistysten välinen valtuutus olisi annettu, myös siitä olisi mainittava vapaaehtoiselle ennen suostumuksen antamista.

Otteen antaminen, tietosisältö ja käyttö

Rikosrekisterilakiin tehtäisiin vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain säätämisen johdosta tarpeelliset muutokset. Otteen antaisi Oikeusrekisterikeskus, joka toimittaisi otteen suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle. Rikosrekisterilakiin lisättäisiin uusi 6 a §, jonka perustella vapaaehtoisten rikostausta voitaisiin selvittää. Säännöksen mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjä saisi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa säädetyin edellytyksin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen vapaaehtoisen suostumuksella. Otteen antamisen edellytyksenä olisi, että kyseessä on vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettu tehtävä ja että vapaaehtoinen on antanut lain 6 §:ssä säädetyin suostumuksen. Työ- ja virkasuhteisia tehtäviä hoitavia koskevaa lakia vastaavasti vapaaehtoistehtävän järjestäjä voisi tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin ainoastaan merkinnät otteen tunnistetiedoista ja siitä, että ote on esitetty. Tunnistetiedoilla

tarkoitetaan käytännössä henkilön nimeä ja otteen päiväystä. Ote olisi luovutettava viipymättä vapaaehtoiselle.

Esityksen tavoitteet ovat yhtenevät lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain esitöissä todettujen päämäärien kanssa eli suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä tietyiltä muilta erityisen moitittavilta teoilta, joiden voidaan katsoa osoittavan henkilön sopimattomuutta työskennellä lasten kanssa. Näin ollen lasten kanssa toimivalle vapaaehtoiselle luovutettavalle rikosrekisteriotteelle merkittäisiin vastaavat tiedot kuin rikosrekisterilaissa on nyt säädetty merkittäväksi työsuhteessa toimivien henkilöiden otteelle.

Rikosrekisteriotteella näkyvä merkintä ei sinällään tarkoittaisi kieltoa toimia vapaaehtoisena alaikäisten parissa, vaan vapaaehtoisen soveltuvuus jäisi viime kädessä vapaaehtoistehtävän järjestäjän harkintaan. Lähtökohta olisi siis sama kuin työ- ja virkasuhteisten rikostaustan selvittämismenettelyssä. Tätä voidaan pitää perusteltuna, koska otteelle sisällytetään tietoja myös muista rikoksista, kuin lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista.

Rikosrekisterilain 6 §:n 6 momentin mukaan rikosrekisteriotetta pyydettyä on ilmoitettava tarkoitus, johon sitä tarvitaan. Vastaavasti rikosrekisterin otteeseen on lain 7 §:n 2 momentin mukaan merkittävä, mitä tarkoitusta varten se on annettu. Näillä säännöksillä pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen, että otetta ei käytettäisi muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on annettu. Tätä on pidetty välttämättömänä vaatimuksena jo rikosrekisterilainsäädäntöä uudistettaessa (HE 368/1992).

Käytännössä Oikeusrekisterikeskus merkitsee otteelle sen rikosrekisterilain 6 §:n momentin, jonka nojalla ote on annettu eli 2 momentti, jos se on annettu lasten kanssa työskentelyä varten ja 5 momentti, jos se on annettu opiskelua varten. Myös oteohjat ovat erilaiset sen mukaan, mihin tarkoitukseen ote annetaan. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä järjestelmästä on pyritty tekemään mahdollisimman joustava. Tätä silmällä pitäen lasten kanssa työskentelyä tai opiskelua

varten annettua otetta voitaisiin hyödyntää myös vapaaehtoistehtävissä, joita hoitavista voidaan lain mukaan pyytää rikostaustaote. Tästä otettaisiin säännös rikosrekisterilain 7 §:ään.

EU-maiden tietojenvaihdon tehostaminen

Jäsenvaltioiden välistä EU-rikosrekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa rikosrekisteritietojen vaihtaminen Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä toimisi mahdollisimman tehokkaasti, kun kyse on tietojen luovuttamisesta lasten kanssa tehtävää työskentelyä tai muuta toimimista varten. Tietojen luovuttamiselle Suomesta asetettaisiin ehdoksi vain se, että tietoja on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella. Lakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että se velvoittaisi Oikeusrekisterikeskuksen esittämään tarvittaessa toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle pyynnön saada tietoja asianomaisen henkilön rekisteritiedoista työnhakua varten tehtyjen pyyntöjen lisäksi myös vapaaehtoistehtävää varten tehdyn pyynnön täyttämiseksi.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Vapaaehtoistoiminnan kentän hajanaisuuden ja laajuuden vuoksi on hyvin vaikeaa antaa täsmällistä arviota siitä, mikä otepyyntöjen määrä tulee olemaan. Vertailun vuoksi todettakoon, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain nojalla vuosina 2003—2012 luovutettujen rikosrekisteriotteiden määrä on vaihdellut vuosittain reilusta 57 000 otteesta yli 77 000 otteeseen. Määrä on alusta saakka ollut yli kolminkertainen lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä arvioituun verrattuna (noin 20 000). Vuodesta 2012 lukien rikostaustaotteita on luovutettu myös opiskelijoille ja kuvaohjelmaluokittelijoille. Opiskelijoille luovutettujen otteiden määrä on vuonna 2012 ollut hieman yli 14 600 otetta ja kuvaohjelmaluokittelijoille vain joitakin satoja.

Järjestöistä Mannerheimin lastensuojeluliitto ry on arvioinut, että sen toiminnassa sekä

sen jäsenjärjestöissä, piireissä ja paikallisyhdistyksissä lasten ja perheiden kanssa toimii lähes 10 000 vapaaehtoista. Näistä lain soveltamisalan piiriin kuuluvia tehtäviä ovat lasten ja nuorten puhelin ja netti, kerhonojajaajat, kylämummit ja -vaarit, erilaiset tukihenkilöt ja lastenhoitajat. Näissä tehtävissä toimivia henkilöitä on yhteensä noin 1500.

Suomen sosiaali ja terveys ry SOSTE:n jäsenenä olevista järjestöistä arviolta noin 40 on sellaista, joiden toimintaan voi liittyä lain soveltamisalaan kuuluvia vapaaehtoistehtäviä. Näistä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten vapaaehtoistoiminnassa lain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä ovat retkien, leirien ja kerhojen ohjaajat, mieskaverit ja muu kaveritoiminta, tukihenkilötoiminta, varaisovanhemmat, lastenhoitajat, yökylä- ja yöhoitopäivystys sekä ryhmänohjaus sekä mahdollisesti myös niin sanottu verkkovapaaehtoistoiminta, jossa henkilöille tarjotaan kuuntelu- ja keskusteluapua. Ensi- ja turvakotien liiton toimintaan osallistuu 1162 vapaaehtoista, joista lain soveltamisalan piiriin kuuluvissa tehtävissä toimivia on arvioitu olevan 60—70 % eli noin 700.

Määrällisesti eniten vapaaehtoistehtäviä, joihin kuuluu toimimista lasten kanssa, löytyy liikunnan ja partiotoiminnan piiristä. Partiossa on toimijoita noin 60 000, joista yli 15-vuotiaita ohjaajia on noin 20 000. Partio-toiminta perustuu kuitenkin siihen, että lapset ovat mukana toiminnassa pienestä pitäen ja kasvavat erilaisiin partionjohtajan tehtäviin. Nämä henkilöt ovat siten hyvin tunnettuja paikallisjärjestön toimijoiden keskuudessa eikä epäilystä heidän luotettavuudestaan ole. Tällöin tarve rikostaustaotteen pyytämiseen sulkeutuu pois. Nämä reunaehdot huomioon ottaen partiossa lain soveltamisen piiriin kuuluvissa tehtävissä toimivia on arvioitu olevan vuosittain noin 1 % kaikista vapaaehtoisista eli noin 200 henkilöä.

Valtakunnallinen Urheilu- ja Liikuntaorganisaatio ry VALO:n (entinen Suomen Liikunta ja Urheilu ry, SLU) arvion mukaan urheiluseuroissa ja liikuntajärjestöissä toimii yhteensä noin 434 000 vapaaehtoista, joista arviolta 60—70 % on mukana toiminnassa, joka pitää sisällään myös lasten ja nuorten parissa toimimista. Lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden määrän arviointi on

kuitenkin hankalaa, koska liikuntatoimi on usein järjestetty talkoovoimin lasten vanhempien avustuksella. Se on usein myös organisoitu siten, että siinä on mukana useampi, toisilleen tuttu aikuinen, eikä lain soveltamisen edellytykset välttämättä täyty. Edellä todetut seikat huomioon ottaen lain soveltamisalaan kuuluvien vapaaehtoisten määrä on huomattavasti edellä todettua pienempi. VALO on esittänyt kuitenkin varovaisena arvioinaan, että jopa 30 000 vapaaehtoista voisi tulla vuosittain ehdotettavan menettelyn piiriin.

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry on arvioinut, että sen jäsenjärjestöjen piirissä otteita tulnaisiin pyytämään vuositasolla joitakin tuhansia. Kirkkohallitus on puolestaan arvioinut, että Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa vapaaehtoisilta pyydettävien otteiden määrä olisi noin 1500 vuodessa.

Se, että otteen pyytäminen on vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus eikä velvollisuus vaikuttaa otteiden lukumääriin. Sen ennakointi, kuinka säännönmukaiseksi otteiden pyytäminen muodostuu, on vaikea etukäteen arvioida. Tämän lisäksi otepyyntöjen määrän arviointia vaikeuttaa se, että lainsäädännöllä tavoitellaan myös yleistä toimintakulttuuria, jossa lapsia pyritään suojelemaan muilla kuin rikostaustan selvittämiseen liittyvillä keinoilla. Tämän tulisi vähentää tarvetta rikostaustan selvittämiseen. Edellä kirjattu selvityksen perusteella lain soveltamisalaan kuuluvia vapaaehtoistehtäviä on varsin huomattava määrä. Vaikka selvitys ei ole kattava, sitä voidaan pitää ainakin suuntaa antavana, koska tiedot on saatu useammalta suuremmalta toimijalta. Koska lakia ehdotetaan sovellettavaksi vain henkilöihin, jotka otetaan tehtäviin lain voimaantumisen jälkeen, otepyyntöjen määrän ei ole arvioitu olevan valttavan suuri. Arviona on, että lain nojalla pyydettävien otteiden määrä voisi olla noin 20 000—40 000 otetta vuosittain.

Edellä olevan perusteella Oikeusrekisterikeskuksen on arvioitu luovuttavan jatkossa otteita sekä työ- ja virkasuhdetta, opiskelua ja vapaaehtoisena toimimista varten yhteensä noin 100 000—120 000 otetta vuodessa.

Vapaaehtoisille luovutettavat otteet merkitsevät lisätyötä Oikeusrekisterikeskukselle.

Vuonna 2012 Oikeusrekisterikeskus luovutti yhteensä noin 79 000 rikostaustaotetta lasten kanssa työskentelyä ja opiskelua varten. Oikeusrekisterikeskus on arvioinut, että 8500 otehakemuksen käsitteleminen vaatii noin yhtä henkilötyövuotta vastaavan resurssin.

Toukokuussa 2013 käyttöön otetun uuden rikosrekisterijärjestelmän on arvioitu helpottavan otteiden laskutusta ja siten vähentävän otteiden luovuttamisen aiheuttamaa työtä ja kustannuksia jonkin verran. Lisäksi nyt ehdotettava laki mahdollistaa vapaaehtoisten rikosrekisteriotteiden pyytämisen nykyistä keskitetympin, koska otepyynnön voi esittää vapaaehtoistehtävän järjestäjä itse tai tämän toimeksiannosta myös muu vastaava taho. Tämä vähentänee myös puutteellisten hakemusten määrää.

Toisaalta Oikeusrekisterikeskukselle tulee aiheutumaan jonkin verran lisätyötä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyyn liittyvien erityispiirteiden takia. Lisätyötä aiheutunee esimerkiksi siitä, että osana hakemusmenettelyä Oikeusrekisterikeskuksen tulee varmistaa, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä toimittaa laissa edellytetyt tiedot menettelyistä, joilla alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta on pyritty turvaamaan. Ainakin suurimmat toimijat voivat toimittaa nämä tiedot keskitetysti, mikä vähentää niiden tarkistamisen vaatimaa työtä.

Edellä todetut seikat huomioon ottaen arvioidaan, että vapaaehtoisen rikostaustan selvittämisestä aiheutuu keskimäärin yhtä paljon työtä kuin työ- tai virkasuhteisen henkilön. Näin ollen, jos vapaaehtoistoimintaa koskevien otepyyntöjen määrä olisi edellä todetulla tavalla noin 20 000—40 000 otetta vuosittain ja yksi käsittelijä pystyy tuottamaan noin 8500 otetta vuodessa, tämä tarkoittaisi arviolta 2—5 henkilötyövuoden lisäresurssitarvetta. Henkilöstökulut ja muut Oikeusrekisterikeskukselle otteiden luovuttamisesta aiheutuvat kulut katettaisiin otteista perittävillä maksuilla.

Rikosrekisteriotteet ovat olleet maksullisia vuoden 2012 alusta lukien lukuun ottamatta opiskelijoille luovutettavia otteita. Otteiden maksulliseksi säätämisen perusteena on ollut niiden huomattavan suuri lukumäärä, mikä oli johtanut Oikeusrekisterikeskuksen määrärahatilanteen kiristymiseen kriittiseksi. Mak-

sullisuuden perusteena ovat niin ikään valtion maksuperustelaisissa määritellyt periaatteet viranomaisten suoritteiden maksullisuudesta sekä vallitsevat yleiset maksupoliittiset käytännöt.

Otemaksu perustuu sen käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin. Rikostaustaotteen käsittelyyn kuuluu pyynnön oikeellisuuden tarkistaminen, otteeseen merkittävien tietojen haku rikos- ja sakkorekistereistä, otteen tulostaminen ja postittaminen sekä laskutus- ja perintätoimet. Yksittäisen rikostaustaotteen käsittelystä ja luovuttamisesta Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvien keskimääräisten kustannusten on laskettu olevan 13,40 euroa (HE 48/2011 vp). Kansainvälinen tietojenvaihdon lisääntyminen aiheuttaa Oikeusrekisterikeskukselle kuitenkin aiempaa enemmän työtä. Tämän vuoksi otemaksun suuruuteen kohdistuu korotuspaineita.

Myös vapaaehtoistehtävää varten luovutettava ote olisi maksullinen. Maksuvelvollinen olisi lähtökohtaisesti otteen tilaaja eli vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Otemaksu olisi edellä todetun suuruinen. Mikäli otteita luovutettaisiin 20 000—40 000 kappaletta vuosittain, tarkoittaisi tämä yhteensä 268 000—536 000 euron vuosittaista tuloa. Sillä katettaisiin otteiden luovuttamisesta Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvat kustannukset.

Koska otteen pyytäjänä toimisi ehdotuksen mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjä, ohjautuisivat myös kustannukset otteen pyytämisestä pääsääntöisesti järjestäjille. Koska otteen pyytäminen on vapaaehtoista, ja koska otemaksu olisi valtion maksuperustelain omakustanneperiaatteen mukainen, tällaista järjestelyä ei voida pitää kohtuuttomana vapaaehtoistehtävien järjestäjien kannalta.

Kuten todettu, on pyydettyjen otteiden määrää vaikeaa ennakoida. Tämän vuoksi on tärkeää, että asian kannalta keskeiset viranomaiset, eli erityisesti Oikeusrekisterikeskus, sekä suurimmat vapaaehtoistehtävien järjestäjät tekevät yhteistyötä sujuvien menettelyprosessien luomiseksi mahdollisuuksien mukaan jo ennen ehdotettavan lain voimaantuloa. Yhteistyöllä ja ennalta sovitulla menettelyillä voidaan varmistaa lainsäädännön toimivuus ja resurssien riittävyys kaikilla osatahoilla.

4.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksellä on vaikutuksia vapaaehtoistointaan lisäämällä vapaaehtoistehtävän järjestäjien työtä. Lainsäädännöstä on kuitenkin pyritty tekemään mahdollisimman joustava niin, ettei sillä tarpeettomasti hankaloiteta vapaaehtoistehtävän järjestäjien toimintaa. Ensinnäkin rikostaustan selvittämiseen ryhtyminen olisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, ei velvollisuus. Tämän lisäksi esityksessä korostetaan lasten suojelemiseksi tarpeellisten ennaltaehkäisevien toimien tärkeyttä lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Näillä toimenpiteillä vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi siten osaltaan vaikuttaa lain soveltamisalaan kuuluvien tehtävien määrään.

Ehdotetulla lailla on välittömiä ja välillisiä vaikutuksia lapsiin. Esityksessä korostetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän vastuuta lasten henkilökohtaisen koskemattomuuden suojelemisessa, millä pyritään edistämään alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Vapaaehtoistehtävän järjestäjän lasten suojelemiseksi luomilla menettelyillä ja toimintaohjeilla on varsinaista rikostaustan selvittämismenettelyä merkittävämpi rooli lasten turvallisuuden kannalta. Vapaaehtoistoinnan tulisi olla järjestetty siten, että mahdollisuuksia väärinkäyttöön ei syntyisi tai niitä voitaisiin rajoittaa. Tällaisilla ennaltaehkäisevillä sosiaalisen kontrollin toimilla voidaan siten pienentää lasten riskiä joutua hyväksikäytön tai muun rikollisen toiminnan uhriksi.

Itse rikostaustan selvittämismenettelyllä voidaan estää lasten turvallisuuden ja terveen kehityksen kannalta haitallisiin tekoihin syylistyneitä toimimasta jatkossa lasten kanssa. Menettely ei kuitenkaan itsessään poista väärinkäytösten mahdollisuutta kokonaan vaan sillä on tosiasiallisesti vain rajallinen merkitys alaikäisen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamisessa. Tästä syystä myös muihin ennaltaehkäiseviin toimiin on kiinnitettävä riittävästi huomiota.

Vaikka rikostaustan selvittämismenettely ei poista hyväksikäytön riskiä, yleinen tietoisuus siitä, että menettelyyn voidaan turvautua, on omiaan vähentämään lapsiin kohdistuviin rikoksiin taipuvaisia hakeutumasta tällaisiin tehtäviin. Näin ollen myös se, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä on ryhtynyt toi-

miin toimintansa järjestämiseksi lasten kannalta turvallisella tavalla, voi toimia eräänlaisena mainetodistuksena alaikäisten vanhempien näkökulmasta. Tämä taas on omiaan leventämään lasten suojelemiseksi tarpeellista toimintakulttuuria myös muihin vapaaehtoistoimijoihin.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 26 päivänä maaliskuuta 2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamisesta vapaaehtoistoimintaan. Työryhmän tehtävänä oli valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset, joilla pannaan täytäntöön uuden lasten hyväksikäytön torjumista koskevan direktiivin 10 artikla, ja jotka mahdollistavat rikostaustan selvittämisen sellaiseen vapaaehtoistoimintaan hakeutuvilta henkilöiltä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Työryhmän tuli pyrkiä siihen, ettei ehdotetuilla lainmuutoksilla hankaloitettaisi vapaaehtoistoiminnan järjestämistä tai vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Tämän vuoksi sen tuli pohtia, millaiseen vapaaehtoistoimintaan rikostaustan tarkistamismenettely on syytä ulottaa.

Työryhmä kuuli työssään useita vapaaehtoistoimintaa harjoittavia yhdistyksiä, liittoja ja muita intressitahoja. Valmistelua on tehty yhteistyössä näiden tahojen kanssa. Työryhmän työn alkuvaiheessa syksyllä 2012 työryhmän kokouksiin kutsuttiin kuultavaksi edustajia erilaisista vapaaehtoistoimintaa järjestävistä organisaatioista. Kuultavina olivat seuraavien tahojen edustajat: VALO Valtakunnallinen Urheilu- ja Liikuntaorganisaatio ry (entinen Suomen Liikunta ja Urheilu ry, SLU), Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Suomen partio, Ensi- ja turvakotienliitto ry, Allianssi ry, Lastensuojelun keskusliitto ry, Pelastakaa Lapset ry, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen vanhempainliitto ry sekä kirkkohallitus. Työryhmä kuuli lisäksi lapsiasiavaltuutettu Maria-Kaisa Aulaa.

Edellä mainittuja tahoja kuultiin uudelleen työryhmän työn loppuvaiheessa huhtikuussa 2013 järjestetyssä tilaisuudessa, jossa esiteltiin työryhmän alustavia ehdotuksia. Tilai-

suuteen oli jo ensivaiheessa kuultujen edellä mainittujen tahojen lisäksi kutsuttuna Kuntaliitto ry.

Intressitahoilta saatu palaute perusvalmisteluvaiheessa oli pääosin myönteistä ja heidän toivomuksensa on mahdollisuuksien mukaan pyritty ottamaan huomioon. Kuulemisissa on saatu arvokasta tietoa vapaaehtoistoiminnasta ja sen laajuudesta sekä siihen kuuluvista toiminnoista lain soveltamisalan ja vaikutusten arvioimiseksi.

Työryhmän mietintö valmistui 31 päivänä toukokuuta 2013 (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 33/2013). Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoja 21 viranomaiselta, organisaatiolta ja järjestöltä. Lausuntoja vastaanotettiin 20. Lausunnon antoivat työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Oikeusrekisterikeskus, apulaisoikeuskansleri, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, tietosuojavaltuutetun toimisto, kirkkohallitus, Kuntaliitto, Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun keskusliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Allianssi ry, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio VALO, Suomen vanhempainliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Partiolaiset, Pelastakaa Lapset ry sekä Suomen vapaakristillisen neuvoston lasten ja nuorten hyvinvointitoimikunta. Mietinnöstä pyydettiin myös poliisin ja syyttäjän edustajien näkemyksiä.

Lausuntopalaute oli myönteistä ja uutta ehdotettua lainsäädäntöä vapaaehtoisten rikostaustan tarkistamisesta kannatettiin yleisesti. Erityisen myönteisesti suhtauduttiin lakiin ehdotettavaan yleiseen velvoitteeseen ryhtyä alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaaviin toimiin. Lausunnonantajat olivat samaa mieltä työryhmän esittämästä näkemyksestä, että rikostaustojen tarkistaminen on vain yksi keino turvata alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta. Osa lausunnonantajista katsoi, että otteen pyytämiseksi asetettu kynnys oli joiltain osin asetettu työryhmän ehdotuksessa liian korkealle. Tämä lausuntopalaute on pyritty esityksessä ottamaan huomioon. Osa järjestöjen edustajista katsoi lausuntopalautteessaan, että otteen tulisi olla maksuton.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Direktiivin 10 artiklan sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annettiin joulukuussa 2011. Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalista riistoa, lapsipornografiaa sekä lasten houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevien rikosten ja seuraamusten määrittelyssä. Direktiivissä edellytetään toimia rikosten ehkäisystä ja uhrien suojelusta sekä toimenpiteitä, joilla seksuaalirikoksesta tuomittuja voidaan estää toimimasta lasten kanssa. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lainsäädäntömuutokset voimaan 18 päivänä joulukuuta 2013 mennessä.

Jo direktiiviä edeltänyt puitepäätos sisälsi määräyksen siitä, että henkilöä, joka on tuomittu lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta, voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta ammatillista toimintaa, johon liittyy lasten valvontaa. Uusi direktiivi sisältää vastaavan määräyksen (10 artikla). Direktiivissä määräystä on täsmennetty siten, että työnantajilla on rekrytoidessaan oltava oikeus pyytää tietoa työnhakijan mahdollisista tuomioista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Ammatillisen toiminnan lisäksi uudessa direktiivissä edellytetään kuitenkin myös, että järjestettyyn vapaaehtoistoimintaan (englanniksi ”organised voluntary activities”) osallistuvilta henkilöiltä tulee voida pyytää tietoja hakijan saamista mahdollisista tuomioista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Tämä koskee vapaaehtoistoimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Menettelyn yksityiskohdissa direktiivi jättää jäsenvaltioille kansallista harkintavaltaa.

Artiklan 1 kohta

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on vähentääkseen rikosten uusimisen riskiä toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiivissä tarkoitetuista rikoksista tuomittua luonnollista henkilöä voidaan estää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta ainakaan sellaista ammatillista toimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Artiklassa tarkoitettuja rikoksia ovat direktiivin 3—6 artikloissa säädetty seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen riisto, kuten lapsen käyttäminen prostituutiossa, lapsipornografiaan liittyvät rikokset ja lasten houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Lisäksi direktiivin 7 artiklan mukaan yllytys ja avunanto näihin rikoksiin ovat rangaistavia samoin kuin tiettyjen rikosten yritykset.

Artiklan 1 kohta vastaa direktiivin pohjana olleen puitepääatöksen vastaavaa säännöstä. Suomen nykyisen rikostaustantarkistamismenettelyn on katsottu täyttävän puitepääatöksen asettamat vaatimukset, joten 1 kohdan täytäntöönpaneminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia. Direktiivineuvotteluissa on nimellisesti tuotu esiin, että mainitussa kohdassa ei edellytetä niin sanotun ammattikieltojärjestelmän luomista, vaikka kohdan sanamuoto osittain siihen viittaa. Suomessa käytössä olevan taustantarkistamismenettelyn voidaan katsoa johtavan käytännössä samaan lopputulokseen, sillä lähtökohtana voidaan pitää sitä, ettei henkilöä palkata työ- tai virkasuhteeseen, jos hän on saanut tuomion lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta. Koska artiklan 2 kohdassa edellytetään työnantajalle annettavaa oikeutta rekrytoinnin yhteydessä pyytää tietoja mahdollisista tuomioista, tuomioistuimen asettaman ammatti- tai toimintakiellon ei voida katsoa yksinään olevan riittävä toimenpide direktiivin vaatimusten täyttämiseksi. Näin ollen direktiivi tukee Suomessa nykyisin voimassa olevan tarkistamismenettelyn säilyttämistä.

Artiklan 2 kohta

Artiklan 2 kohdan mukaan työnantajilla tulee olla kansallisessa lainsäädännössä määritetyllä asianmukaisella tavalla oikeus pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiivissä tarkoitetuista rikoksista annetuista tuomioista ottaessaan palvelukseen henkilöä ammatillisiin tehtäviin tai järjestäytyneeseen vapaaehtoistyöhön, joissa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Asianmukaisena keinona on pidetty esimerkiksi mahdollisuutta tutustua tietoihin pyynnöstä tai asianomaisen henkilön kautta. Direktiivissä tarkoitettu tiedonsaantioikeus voidaan toteuttaa myös mahdollistamalla oikeus tiedonsaantiin niin sanotusta ammatti- tai toimintakielloista eli direktiivin sanamuodon mukaan rikostuomioista johtuvista oikeudenmenetyksistä, joilla poistetaan oikeus harjoittaa toimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa.

Kohtaan liittyvässä direktiivin johdanto-osan kappaleessa 40 todetaan, että rikostaustan selvittämiseen oikeutettuihin työnantajiin tulisi lukea sellaisten organisaatioiden johtohenkilöt, joissa tehdään lasten kaitsemiseen ja/tai hoitoon liittyvää vapaaehtoistyötä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Johdanto-osan kappaleessa kuitenkin todetaan, että järjestäytyneen vapaaehtoistoiminnan sisältö on määriteltävä kansallisessa lainsäädännössä. Johdanto-osan mukaan kansallisessa lainsäädännössä määriteltäväksi on jätetty myös se, miten tietoja työnantajille ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjille toimitetaan sekä se, mitä suoralla ja säännöllisellä kanssakäymisellä tarkoitetaan. Direktiivi siis jättää jäsenvaltioille melko paljon harkintavaltaa sen suhteen, miten artiklan mukaiset toimet kansallisesti toteutetaan.

Nykyistä lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä on kuvattu tarkemmin edellä nykytilaa koskevassa luvussa 2. Lain mukaan työnantajilla on velvollisuus pyytää rikostaustaote nähtäväksi ennen henkilön palkkaamista työ- tai virkasuhteeseen, johon pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa kanssakäymistä alaikäisen kanssa. Koska nykyisin lähinnä vain työ- tai vir-

kasuhteeseen hakeutuvien henkilöiden rikostaustat voidaan selvittää, edellyttää artiklan 2 kohdan velvoitteiden täyttäminen uutta lainsäädäntöä, joka mahdollistaa vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisen. Nykyinen laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä koskee alaikäisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita, kun henkilö hoitaa näitä tehtäviä olematta työ- tai virkasuhteessa palveluiden tuottajana. Tämä tarkoittaa tehtävän hoitamista esimerkiksi vapaaehtoistyönä. Lain soveltamisen ulkopuolelle jää kuitenkin suuri joukko vapaaehtoistoimijoita, joiden rikostaustoja ei voida henkilöä mukaan toimintaan rekrytoitaessa selvittää.

Oikeusrekisterikeskuksen toimittamalle rikostaustaotteelle merkitään tiedot muun muassa seksuaalirikoksista saaduista tuomioista. Direktiivissä edellytetään, että työnantajilla ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä on oikeus pyytää tieto kaikista direktiivin mukaisista rikoksista saaduista tuomioista. Suurin osa direktiivin 3—7 artiklan mukaisista rikoksista tulee rikoslain mukaan arvioitavaksi joko 17 luvun pornografiarikoksina tai 20 luvun seksuaalirikoksina.

Tietyt direktiivin mukaiset rikokset voivat tulla rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten ohella arvioitaviksi myös rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaisena ihmiskauppana tai 3a §:n mukaisena törkeänä ihmiskauppana. Tällaisia rikoksia voivat olla erityisesti direktiivin 4 artiklan mukaiset seksuaaliseen riistoon liittyvät teot, kuten esimerkiksi lapsen värväminen tai pakottaminen prostituutioon tai pornografiseen esitykseen. Tämän vuoksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa olevaan otteelle merkittävien rikosten listaan tulisi lisätä ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Kyseiset rikostunnusmerkistöt on lisätty rikoslakiin vuonna 2004, eli vasta sen jälkeen kun laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä on annettu. Koska otteella näkyy nykyisin seksuaali- ja pornografiarikoksista saatujen tuomioiden ohella muun muassa törkeästä ryöstöstä saatu tuomio, voidaan ihmiskaupparikosten katsoa perustellusti olevan sen tyyppisiä tekoja, joista saatujen tuomioiden tulisi näkyä otteella.

Ihmiskaupasta voidaan tuomita rangaistuksena vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta. Törkeästä ihmiskaupasta puolestaan voidaan tuomita vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Lähtökohtaisesti ihmiskauppa katsotaan törkeäksi 3 a §:n kvalifiointiperusteiden mukaan, kun rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen. Vaikka ihmiskaupasta on mahdollista ihmiskauppasääntösten mukaan tuomita vain vankeusrangastukseen, mahdollistavat rikoslain yleiset säännökset kuitenkin periaatteessa myös sakkorangaistuksen määräämisen tällaistenkin rikosten johdosta. Direktiivin velvoitteiden vuoksi huomioon on otettava myös muissa jäsenvaltioissa mahdollisesti annettavat tuomiot, jonka vuoksi otteelle tulisi merkitä tiedot mahdollisimman kattavasti.

Kohdan mukaan työnantajilla ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä tulee olla oikeus pyytää tietoja tuomioiden lisäksi myös mahdollisista rikostuomioista johtuvista oikeudenmenetyksistä, eli niin sanotuista ammattitai toimintakielloista. Suomessa ei ole käytössä tällaista toimintakieltoa, mutta joissakin jäsenvaltioissa tällaisia voidaan määrätä. Nykyisin rikostaustaohteelle merkitään vain tiedot rikostuomioista. Rikosrekisterilakia tulisi artiklan velvoitteiden vuoksi muuttaa siten, että myös tiedot muissa jäsenvaltioissa annetuista toimintakielloista näkyisivät otteella.

Artiklan 3 kohta

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että artiklan 1 ja 2 kohdan toteuttamiseksi tiedot direktiivissä määritellyistä rikoksista annetuista tuomioista tai kyseisistä näistä johtuvista ammattitai toimintakielloista välitetään rikosrekisteripuitepäätöksessä vahvistettujen menettelyjen mukaisesti silloinkin, kun niitä pyydetään kyseisen puitepäätöksen 6 artiklan mukaisesti asianomaisen henkilön suostumuksella. Kohdassa siis edellytetään, että tieto henkilön tuomiosta tai tuomioistuimen asettamasta toimintakiellosta annetaan pyydettyä toiselle jäsenvaltiolle. Edellytykseksi tietojen antamiselle asetetaan ainoastaan se, että tietoja on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, ettei lapseen kohdis-

tuneesta seksuaalirikoksesta tuomittu henkilö voisi hakeutua tuomion saamisen jälkeen toisessa jäsenvaltiossa työskentelemään tai muuten toimimaan lasten parissa.

Rikosrekisteripuitepäätöksen tarkoituksena on varmistaa jäsenvaltioiden kansalaisia koskevien tuomiotietojen siirtyminen jäsenvaltioiden välillä. Tietojen vaihtamista varten puitepäätöksellä on luotu kehys atk-pohjaisen tietojenvaihtojärjestelmän kehittämiseksi (ECRIS järjestelmä). Kyseinen puitepäätös on pantu täytäntöön EU-rikosrekisterilaila. Lisäksi täytäntöönpanon yhteydessä muutettiin rikosrekisterilain 6 §:ää. Puitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä tehdyt muutokset rakentuvat sille, että tiedot muuta kuin rikosasian käsittelyä varten välitetään toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle silloin, kun henkilö itse pyytää itseään koskevan otteen tuossa valtiossa. Direktiivin 10 artiklan 3 kohdassa kuitenkin vaikuttaisi edellyttävän, että tiedot tulee antaa toiseen jäsenvaltioon riippumatta siitä, onko henkilö itse pyytänyt itseään koskevan otteen vai onko otteen pyytänyt esimerkiksi työnantaja suoraan keskusviranomaiselta henkilön suostumuksella.

Direktiivin johdanto-osan kappaleissa 41 ja 42 on selvennetty 10 artiklan 3 kohdan täytäntöönpanon edellyttämiä toimia. Ensimmäisessä todetaan, että direktiivissä otetaan jäsenvaltioiden erilaisia oikeudellisia perinteitä kunnioittaen huomioon se seikka, että rikosrekisteristä voi saada tietoja vain toimivaltaisten viranomaisten tai asianomaisen henkilön luvalla, eikä direktiivi aseta velvollisuutta muuttaa kansallisia rikosrekisterijärjestelmiä tai kansallisia rikosrekisterien tietoihin pääsyä koskevia määräyksiä. Jälkimmäisessä kappaleessa puolestaan sanotaan, ettei direktiivillä pyritä yhdenmukaistamaan sääntöjä siitä, tarvitaanko rikosrekisterin tietojen vaihtamista varten asianomaisen henkilön suostumus. Lisäksi todetaan, että riippumatta siitä, edellytetäänkö kansallisessa lainsäädännössä asianomaisen henkilön suostumusta vai ei, direktiivissä ei vahvisteta uusia velvollisuuksia muuttaa asiaan liittyvää kansallista lainsäädäntöä ja kansallisia menettelyjä.

Johdanto-osan edellä selostettujen lausumien voisi katsoa olevan tietyiltä osin ristiriidassa artiklan tekstin kanssa. Artiklan

3 kohdassa nimittäin edellytetään, että tiedot tulee antaa silloin, kun niitä pyydetään toiseen jäsenvaltioon asianomaisen henkilön suostumuksella. Nyt ehdotettavaa lakia lukuun ottamatta Suomen lainsäädännössä pääsääntönä on ollut, että rikostaustaotteen rikosrekisterin perusteella voi laissa säädettyä tarkoitusta varten saada vain tietyt viranomaiset sekä yksityinen henkilö itseään koskevan otteen. Kuten edellä on todettu, direktiivin 10 artiklan 3 kohdan sanamuoto näyttäisi edellyttävän, että tiedot henkilön saamista tuomioista lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on toimitettava toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle myös siinä tapauksessa, ettei henkilö pyydä tietoja itse, vaan esimerkiksi työnantaja pyytää tietoja rekisterinpitäjältä henkilön suostumuksella. Tämän velvoitteen täytäntöönpano edellyttää, että tietoja Suomen keskusviranomaiselta, eli Oikeusrekisterikeskuksesta, luovutetaan muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille rikostaustan tarkistamista varten lasten kanssa toimimiseksi riippumatta siitä, kuka otetta kyseisessä jäsenvaltiossa pyytää. Edellytyksenä on ainoastaan, että henkilö on antanut suostumuksensa tietojen pyytämiseksi.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

1 §. Lain tarkoitus. Ehdotetun lain tarkoituksena olisi suojella alaikäisten henkilökohdasta koskemattomuutta ja siten edistää ja turvata alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Säännösehdotus vastaa sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain että lastensuojelulain tavoitteita. Ehdotetulla säännöksellä olisi merkitystä lain soveltamisessa, kuten luotessa toimintamalleja lapsiin kohdistuvien väärinkäytösten torjumiseksi ehdotetun 4 §:n mukaisesti.

2 §. Soveltamisala. Pykälän 1 momentti koskisi lain soveltamisalaa. Sen mukaan laissa säädettäisiin menettelystä, jonka avulla selvitetään alaikäisten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustaa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettaviksi selvyysyistä säännökset lain sovelta-

misalaa koskevista rajoituksista. Lakia ei sen mukaan sovellettaisi ensinnäkin tehtäviin, joita hoidetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella ansiotarkoituksessa. Lakia ei siten sovellettaisi henkilöihin, jotka elinkeinonharjoittajina tai muuten ansiotarkoituksessa toimivat vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun.

Ehdotettu rajoitus ei sulkisi lain soveltamisalan piiristä pois tehtäviä, joista vapaaehtoiselle maksetaan kulukorvauksia tai muuta nimellistä korvausta. Rajoitussäännös ei koskisi myöskään tilanteita, joissa vapaaehtoinen hoitaa tehtävää ilman toimeksiantosopimusta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton kautta välitettävät lastenhoitajat solmivat toimeksiannon tai työsuhteen hoidettavan lapsen huoltajien, eikä Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa. Näin ollen rajoitussäännös ei sulkisi tällaisia henkilöitä lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Toisen soveltamisalaa rajaavan säännöksen mukaan lakia ei sovellettaisi tehtäviin, joita varten on pyydetty rikosrekisteriotteen esittämistä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lain mukaan. Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä sovelletaan virkaja työsuhteisten henkilöiden lisäksi myös vapaaehtoisin, jotka lain 5 a §:n mukaisesti järjestävät kunnan tai kuntayhtymän hankkimaa perusopetuslain tarkoittamaa aamu- tai ilta-päivätoimintaa tai osallistuvat sellaiseen toimintaan. Tällaisten henkilöiden rikostaustan selvittämiseen sovellettaisiin edelleen voimassa olevaa rikostaustan selvittämislakia. Niin ikään esimerkiksi yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajan sekä perhehoitajan rikostaustan tarkistaminen kuuluisi edelleen voimassa olevan lain soveltamisalan piiriin.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin vain vapaaehtoisesti lasten kanssa työskenteleviin. Rikostaustan selvittämislain lisäksi rikostaustan tarkistamista koskevia säännöksiä on muun muassa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa, ammattikorkeakoulu-laissa ja yliopistolaisissa. Näitä lakeja sovellettaisiin edelleenkin.

3 §. Määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjä ja vapaaehtoinen. Vapaaehtoistehävän järjestäjän määritelmällä on haluttu osoittaa, että lakia sovellettaisiin vain tietynlaiseen vapaaehtoistoimintaan. Tämä on ollut tarpeen lain vaikutusten ennakoimiseksi sekä taustaselvitysmeneteltyä oikeasuhteisuuden varmistamiseksi. Siksi lakia voitaisiin soveltaa vain sellaisten yksiköiden järjestämään vapaaehtoistoimintaan, jotka määritellään pykälän *1 kohdassa*. Sen mukaan vapaaehtoistehävän järjestäjällä tarkoitettaisiin rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty.

Direktiivin mukaan henkilön rikostaustaa koskevat tiedot on voitava pyytää, kun kyse on järjestäytyneestä vapaaehtoistoininnasta. Ehdotuksen mukaan Suomessa järjestäytyneellä vapaaehtoistoininnalla ymmärrettäisiin vain sellaisten yksiköiden toiminta, jotka on rekisteröity viranomaisten oikeushenkilöiden todentamista varten ylläpidettäviin rekistereihin. Siten esimerkiksi yksityishenkilöt tai rekisteröitymättömät ryhmät eivät voisi ryhtyä pyytämään toisista yksityishenkilöistä rikostaustaotteita lakiin vedoten.

Ehdotettu vapaaehtoistehävän järjestäjän määritelmä on laaja. Vapaaehtoistehävän järjestäjä voi olla esimerkiksi rekisteröity yhdistys tai yritys taikka uskonnollinen yhdyskunta. Tehävän järjestäjän organisaatiomuodolla ei olisi merkitystä. Olennaista olisi, että vapaaehtoistehävän järjestäjä on asianmukaisella tavalla rekisteröity.

Käytännössä kaikki ehdotetussa pykälässä tarkoitetut toimijat, eli yhdistykset, säätiöt tai muut yksityis- tai julkisoikeudelliset oikeushenkilöt sekä yksityiset elinkeinonharjoittajat on rekisteröity yritys- ja yhteisötietojärjestelmään. Yritys- ja yhteisötietolain (244/2001) 3 §:ssä luetellaan järjestelmään merkittävät yksiköt. Näitä ovat muun muassa elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö ja kuolinpesä, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, yhdistys, säätiö ja muu yksityisoikeudellinen oikeushenkilö, valtio ja sen laitos, kunta, kuntayhtymä, seurakunta tai muu uskonnollinen yh-

dyskunta sekä muu julkisoikeudellinen oikeushenkilö. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän taustalla olevia perusrekistereitä ovat kaupparekisteri, yhdistysrekisteri ja säätiörekisteri.

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään kirjatavat yritykset ja yhteisöt saavat yritys- ja yhteisötunnuksen (Y-tunnus). Aatteellisella yhdistyksellä on Y-tunnus, jos siitä on yhdistysrekisterin lisäksi tehty ilmoitus joko kaupparekisteriin tai johonkin verohallinnon rekisteriin. Rekisteröitymisen edellytys varmistaisi sen, että vapaaehtoistehävän järjestäjä olisi selkeästi tunnistettavissa Oikeusrekisterikeskuksen arvioidessa otteen antamisen edellytyksiä.

Vapaaehtoistehävän järjestäjä on se taho, jonka nimissä alaikäisille suunnattua toimintaa järjestetään. Järjestetty toiminta voi olla erityyppistä. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi yhdistykset tai seurakunnat, jotka järjestävät alaikäisille vapaa-ajan toimintaa tai muuta tukitoimintaa. Kyseeseen voi tulla myös yritykset, kuten esimerkiksi yksityiset lastentarhat tai hoivakodit, jotka ottavat toimintaansa mukaan vapaaehtoisia. Myös kunnat saattavat järjestää alaikäisille muun muassa tukihenkilö- tai tukiperhetoimintaa. Tällaisissa tapauksissa toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset saattavat tulla jonkin järjestön kautta mukaan toimintaan. Laissa tarkoitettu vapaaehtoistehävän järjestäjä voidaan katsoa sellainenkin yksikkö, jonka pääasiallinen toiminta liittyy muuhun kuin alaikäisille suunnattuun vapaaehtoistoimintaan.

Yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa voitaisiin pitää pykälässä tarkoitettuna vapaaehtoistehävän järjestäjänä myös siinä tapauksessa, että varsinaista tehtävää hoidetaan jonkun muun tahon lukuun. Olennaista olisi se, että tehtävää voidaan katsoa hoidettavan vapaaehtoistehävän järjestäjän nimissä. Esimerkkinä tällaisesta vapaaehtoistehävän järjestäjäksi katsottavasta yhdistyksestä voidaan antaa Mannerheimin lastensuojeluliitto, joka välittää kauttaan lastenhoitajia. Hoitotehtävä on tällöin järjestetty Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä. Hoitajien välittämisen lisäksi liitto kouluttaa ja valvoo lastenhoitajia.

Pykälän 2 kohta sisältäisi vapaaehtoisen määritelmän. Ehdotetun kohdan mukaan vapaaehtoisella tarkoitetaan henkilöä, joka osallistuu tai jonka on tarkoitus osallistua vapaaehtoistoimintaan ilman virka- tai työsuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Olennaista olisi siis se, että tehtävää hoidetaan ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Kaikki tällaiset vapaaehtoisiksi katsottavat henkilöt eivät kuitenkaan välttämättä hoida sellaisia tehtäviä, joita varten rikostaustaote voitaisiin hankkia. Ehdotuksessa 5 §:ssä määriteltäisiin yksityiskohtaisemmin edellytykset otteen hakemiselle.

Vapaaehtoistoimintaa alaikäisten parissa harjoitetaan paljon muun muassa urheilu- ja harrastusseuroissa sekä partiotoiminnassa, joissa vapaaehtoiset voivat toimia hyvin erilaisissa tehtävissä. Vapaaehtoiset ovat mukana myös lastensuojelussa ja nuorisotyössä tukihenkilöinä, tukiperheinä ja lomaperheinä. Kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien piirissä järjestetään lapsille suunnattua toimintaa, kuten erilaisia kerhoja sekä rippikoulu- ja muita leirejä, joissa ohjaajina toimivat vapaaehtoiset.

Lain tarkoittamina vapaaehtoisina voitaisiin pitää myös henkilöitä, jotka saattavat olla työsuhteessa tai hoitavat tehtävää suhteessa kolmanteen osapuoleen, mutta jotka kuitenkin hoitavat tehtävää vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä tai välittämällä. Tällaisia voidaan ajatella olevan esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton välittämät lastenhoitajat. Tällöin lastenhoitotilanteissa työsuhde syntyy lapsen huoltajan ja lastenhoitajan välillä. Mannerheimin lastensuojeluliitto kuitenkin välittää lastenhoitajia ja myös kouluttaa heidät ennen kuin heillä on mahdollisuus saada liiton kautta lastenhoitajan töitä. Hoitotyön voidaan katsoa tällöin tapahtuvan Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä. Vapaaehtoinen ei kuitenkaan hoida tehtävää vapaaehtoistehtävän järjestäjän, eli Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Tällaisia henkilöitä voidaan pitää lain tarkoittamassa mielessä vapaaehtoisina, vaikka he hoitaisivatkin jossain määrin tehtäviään ansiotarkoituksessa. Tätä lopputulosta voidaan pitää perusteltuna, kun otetaan huomioon säädettävän lain tarkoitus suojella alaikäisiä ja se, etteivät tällai-

set henkilöt tavallisesti kuulu nykyisen rikostaustan selvittämislain piiriin.

Kuten aikaisemmin on todettu, lain soveltamisen kannalta merkitystä ei olisi sillä, että vapaaehtoinen saa tehtävän hoitamisesta esimerkiksi kulukorvauksen. Tyypillisesti tällainen korvaus saattaa liittyä esimerkiksi tukihenkilö- tai tukiperhetoimintaan tai vaikkapa valmentajan matkakulujen kattamiseen.

Vapaaehtoisen määritelmään liittyvän rajauksen ”omasta tahdostaan” on tarkoitus korostaa vapaaehtoistoiminnan keskeisiä piirteitä. Määrittelytapa selkeyttää osaltaan sitä, ettei ehdotettavassa laissa ole tarkoitus säätää esimerkiksi varusmiesten koskevasta rikostaustan tarkistamisesta.

4 §. Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet. Pykälässä säädettäisiin ennaltaehkäisevistä keinoista lasten suojaamiseksi. Sen mukaan laissa tarkoitettua vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat tarpeellisia lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne tehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää. Ehdotetun pykälän tarkoituksena on edesauttaa laajempien lasta suojaavien toimintakulttuurien syntymistä. Ehdotuksen taustalla on myös havainto siitä, että rikosrekisteriotteen tarkistamisella voi käytännössä olla vain rajallinen merkitys alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamisessa.

Vapaaehtoistehtävien järjestäjillä tulisi ehdotuksen mukaan olla kokonaissuunnitelma erilaisista keinoista alaikäisten suojaamiseksi. Esimerkiksi useamman aikuisen läsnäolo estää tavallisesti tehokkaasti lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön tai muun kaltoin kohtelun. Sama koskee myös useamman alaikäisen vapaaehtoisen läsnäoloa esimerkiksi ohjaamis- tai valmennustilanteessa. Sillä, onko kyse useamman aikuisen vapaaehtoisen vai alaikäisen vapaaehtoisen läsnäolosta ei käytännössä juuri liene merkitystä. Oleellista on sosiaalinen kontrolli, jonka useamman henkilön läsnäolo lähtökohtaisesti synnyttää.

Myös erilaiset menettelyjä koskevat ohjeet ja toimintamallit tukevat alaikäisten turvallista osallistumista toimintaan. Esimerkiksi Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorgani-

saatio (VALO, aiemmin Suomen liikunta ja urheilu ry., SLU) on laatinut jäsenjärjestöjään ja seuroja varten oppaan seksuaalisesta häirinnästä liikunnassa ja urheilussa. Opas on tarkoitettu järjestöissä ja seuroissa toimiville aikuisille. Siinä kerrotaan seksuaalisesta häirinnästä ja lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ja ohjeistetaan muun muassa häirintätilanteiden ennaltaehkäisystä sekä siitä, miten häirintä- tai hyväksikäyttötilanteisiin voidaan puuttua. VALO on laatinut myös ohjeistuksen aikuisten valmentajien ja nuorten urheilijoiden välisestä seurustelusta.

Muita ehdotetussa pykälässä tarkoitettuja menettelytapoja alaikäisten henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamiseksi voivat olla esimerkiksi lasten tietoisuuden lisääminen omista oikeuksistaan sekä siitä, miten he voivat menetellä, jos he kohtaavat seksuaalista häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua.

Tällaiset toimet saattavat usein turvata lapsia tehokkaammin kuin pelkkä rikostaustaotteiden tarkistaminen. Puhdas rikostaustaote ei lopulta ole tae siitä, että henkilö ei olisi saattanut syyllistyä esimerkiksi seksuaalirikokseen tai muuhun otteelle merkittävään rikokseen, tai sille, että henkilö ei saattaisi tulevaisuudessa tällaiseen rikokseen syyllistyä. Otteen tarkistaminen edesauttaa ainoastaan tuomion saaneiden henkilöiden poissulkemisessa lasten kanssa tapahtuvasta toiminnasta. Tästä syystä pykälässä tarkoitettuihin toimiin tulisi kiinnittää vapaaehtoistehtäviä järjestettäessä erityistä huomiota.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettuja ohjeita ja menettelytapoja tulisi luoda suunnitelmallisesti, ja niiden käyttöönottoa tulisi käsitellä vapaaehtoistehtävien järjestäjien toimesta esimerkiksi hallituksen kokouksessa tai muussa päätöksenteossa. Tämä edesauttaa toimenpiteiden tehokasta toteutumista käytännössä. Vapaaehtoistehtävien järjestäjiltä odotettaisiin rikosrekisteriotteen hakemista koskevan 7 §:n mukaisesti selvityksen antamista Oikeusrekisterikeskukselle tällaisista toimista ja niiden hyväksymisestä. Vapaaehtoisten rikosrekisteriotteiden hakeminen siis edellyttäisi 4 §:n mukaisten alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavien toimien toteuttamista riittävässä määrin.

Ehdotetussa pykälässä ei edellytetä, että jokaisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän tuli-

si välttämättä luoda omat ohjeistuksena tai toimintamallinsa, vaan tällaisten valmistelijana voi toimia esimerkiksi keskusjärjestö, jonka piirissä toimivat järjestöt omaksuvat keskusjärjestössä laaditut mallit omaan toimintaansa. Vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi myös hyödyntää toisessa järjestössä kehitetyjä malleja, jos ne soveltuvat vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimintaan. Edellytyksen tarkoituksena ei ole siis asettaa vapaaehtoistehtävien järjestäjille kohtuutonta taakkaa kehittää alusta lähtien omia yksityiskohtaisia toimintaohjelmiaan.

Ohjeiden ja menettelytapojen luomisen lisäksi vapaaehtoistehtävien järjestäjien olisi lakiehdotuksen mukaan arvioitava ne vapaaehtoistehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää. Tällaisen arvioinnin tekeminen olisi siis osa kokonaistoimia alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Tarkoituksena on, että vapaaehtoistehtävien järjestäjät arvioisivat yleisellä tasolla sitä, minkälaisissa tehtävissä toimivien vapaaehtoisten rikostaustat tulisi selvittää. Rikosrekisteriotteen pyytämisen tulisi liittyä nimenomaan vapaaehtoisen hoitamaan tehtävään, ei niinkään yksittäisten vapaaehtoisten henkilöön liittyviin syihin. Tietynlaisen yhtenäisen linjauksen tekeminen ei kuitenkaan estäisi sitä, ettei otetta lopulta pyydetä vapaaehtoisesta, joka esimerkiksi on ollut jo pitkään mukana vapaaehtoistehtävän järjestäjän toiminnassa tai on muulla tavoin hyvin tunnettu. Esimerkiksi partiossa ohjaajat ovat usein olleet jo lapsuudesta saakka mukana partiotoiminnassa.

Pykälässä asetettu velvoite liittyy läheisesti otteiden hakemisen edellytyksiin. Vapaaehtoistehtävän järjestäjän tulisi antaa selvitys pykälässä tarkoitetuista toimista hakemusta tehdessään. Koska ehdotetussa laissa on kyse vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelystä, koskisi velvoite vain niitä vapaaehtoistehtävän järjestäjiä, joiden tarkoituksena on käyttää lain mahdollistamaa oikeutta vapaaehtoisten rikostaustan tarkistamiseen. Luonnollisesti pykälässä tarkoitettuihin toimiin alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi voidaan ryhtyä, vaikka otteita ei pyydetäisikään. Tällaisen toimintakulttuurin leviämistä yleisemminkin

vapaaehtoistoimintakentällä voidaan pitää suotavana.

5 §. *Oikeus pyytää rikosrekisteriote.* Pykälässä säädettäisiin rikosrekisteriotteen pyytämisen edellytyksistä. Sen *1 momentin* mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi oikeus, mutta ei velvollisuutta pyytää rikostaustaotetta. Tältä osin ehdotus poikkeaa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislain. Tämän voidaan katsoa olevan perusteltua ottaen huomioon se, että vapaaehtoistehtävien luonne poikkeaa usein säännönmukaisuutensa ja luonteensa suhteen työ- ja virkasuhteista. Lisäksi vapaaehtoistoiminta on yleisestikin siinä määrin sääntelemätöntä, ettei vapaaehtoistehtävien järjestäjille ole syytä asettaa samanlaista sanktionuhkaista velvoitetta rikostaustojen tarkistamiseen. Harrastus- ja muussa vapaaehtoistoiminnassa on usein mahdollista järjestää toiminta siten, että alaikäisten henkilökohtaisia koskemattomuutta voidaan turvata myös muilla keinoin, kuin rikosrekisterioteita tarkistamalla. Otetta pyydettäisiin Oikeusrekisterikeskuksesta.

Esityksen mukaan rikostaustaotteeseen sisällytettäisiin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa säädetyt tiedot. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla asianomainen on tuomittu tietyistä sukupuolisiveellisyttä loukkaavista teoista, seksuaalirikoksista tai väkivalta- tai henkirikoksista taikka muun muassa huumausainerikoksista. Rikosrekisterilain mainitun lainkohdan muutos sisältyy esitykseen (lakiehdotus nro 2).

Lain tarkoituksena on ennen kaikkea mahdollistaa lasten kanssa toimivien aikuisten rikostaustojen selvittäminen. Laki kuitenkin mahdollistaa rikostaustaotteen pyytämisen myös alaikäisistä vapaaehtoisista. Alaikäiset saattavat toimia lain tarkoittamissa tehtävissä esimerkiksi toimiessaan yhdistyksissä ohjaajina tai seurakuntien järjestämällä leireillä leiriavustajina. On tietysti harvinaista, että alaikäisillä ylipäätään on sellaisia tuomioita, jotka rikostaustaotteelta ilmenevät. Alle 15-vuotiailla ei voi olla rikosrekisteritietoja, joten rikostaustaotteen pyytäminen heistä ei voi käytännössä tulla kyseeseen.

Ehdotetun momentin mukaan edellytyksiä rikostaustaotteen saamiseen olisi kolme. Kaikkien näiden kolmen edellytyksen tulee

täytyä, jotta kyseessä olisi lain soveltamisalaan kuuluva tehtävä. Otetta voitaisiin pyytää 1 momentin mukaan silloin, kun vapaaehtoiselle ollaan antamassa tehtävää, joka täyttää pykälässä luetellut edellytykset. Nämä edellytykset vastaisivat pitkälti rikostaustan selvittämislain mukaiselle tehtävälle asetettuja kriteerejä. Tosin joiltakin osin edellytykset poikkeaisivat hieman toisistaan vapaaehtoistehtävien ja työ- sekä virkatehtävien luonteen erilaisuuden vuoksi.

Ehdotetun 1 momentin soveltamisalan piiriin kuuluu tehtävä, johon kuuluu säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa (*1 kohta*). Momentissa tarkoitettavat tehtävät voivat olla erityyppisiä. Esimerkkeinä voidaan mainita urheiluseuroissa toimivat valmentajat, lastenhoitajat, kerho-ohjaajat, tukihenkilöt sekä vaihto-oppilaita majoittavat henkilöt.

Säännöllisellä tarkoitettaisiin sitä, ettei tehtävän hoitaminen ole satunnaista, vaan tehtävää hoidettaisiin tiettyinä toistuvina ajankohdina. Säännöllisyys voisi tarkoittaa sitä, että tehtävää hoidetaan esimerkiksi viikoittain tietyn tuntimäärän ajan tai kuukausittain joihinkin tiettyinä päivinä. Edellytyksenä ei olisi se, että tehtävää hoidettaisiin aina täsmälleen samana ajankohtana, mutta riittävää säännönmukaisuutta vaadittaisiin. Tehtävää, jota hoidetaan satunnaisesti vaikkapa muutaman kerran vuodessa ilman selkeää sitoutumista tehtävän hoitamiseen, ei voitaisi katsoa hoidettavan säännöllisesti. Koska toisinaan vapaaehtoistehtävää voidaan hoitaa melko lyhytkestoisesti, säännöllisenä voitaisiin pitää tehtävän hoitamista esimerkiksi tietyn lyhyehkönkin ajanjakson, kuten kesäkauden ajan.

Olenaisuudella tarkoitettaisiin puolestaan sitä, että tehtävän hoitamiseen liittyy keskeisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Esimerkkinä voidaan mainita alaikäisille tarkoitettujen kerhon ohjaaminen tai urheiluseuran valmentajana toimiminen. Tehtävä, jossa vapaaehtoinen esimerkiksi ohjaa pääsääntöisesti aikuisista koostuvaa urheilujoukkuetta, jossa on mukana muutama alaikäinen, ei kuitenkaan täyttäisi olenaisuuden vaatimusta.

Toisena tehtävää koskevana vaatimuksena olisi, että tehtävään kuuluu henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa (2 kohta). Tämän kohdan tarkoituksena on rajata tehtävät sellaisiin, joissa alaikäisen ja vapaaehtoisen välille syntyy todellinen henkilökohtainen vuorovaikutussuhde, joka tavallisesti on edellytyksenä esimerkiksi seksuaalisessa hyväksikäytössä tai muussa kaltoin kohtelussa. Henkilökohtaista vuorovaikutusta ei voida katsoa syntyvän silloin, kun vapaaehtoinen vaikkapa kiertää eri kouluissa luennoimassa suurelle määrälle lapsia. Tavallisesti tällaisissa tilaisuuksissa on vapaaehtoisen lisäksi paikalla opettajia tai muita aikuisia, mikä myös turvaa alaikäisiä väärinkäytöksiltä. Toisaalta henkilökohtainen vuorovaikutus voi syntyä esimerkiksi erilaisissa sähköisen median palveluissa. Lainkohdassa ei siis vuorovaikutussuhteen syntymisen edellytyksenä tulisi pitää henkilökohtaisia tapaamisia lapsen kanssa.

Kolmanneksi edellytetään, että tehtävää hoidetaan yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei 4 §:ssä tarkoitetuista toimista huolimatta voida kohtuudella turvata (3 kohta). Kohdassa on siis kyse niiden olosuhteiden arvioinnista, joissa tehtävää hoidetaan. Jos tehtävää hoidetaan pääsääntöisesti yhdessä muiden vapaaehtoisten kanssa tai muun aikuisen, kuten lapsen vanhemman läsnä ollessa, ei otetta lähtökohtaisesti voitaisi pyytää. Otetta voitaisiin kuitenkin pyytää tietyissä tilanteissa, vaikka tehtävää ei hoidettaisikaan yksin. Tehtävän hoitamiseen liittyvät olosuhteet tulee olla tällöin sellaiset, ettei 4 §:ssä tarkoitetuista toimista huolimatta alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta voida kohtuudella turvata. Edellytyksenä olisi siis, että 4 §:ssä tarkoitettuja toimia on tehty, mutta tästä huolimatta tehtävän olosuhteet ovat edelleen sellaiset, että riski alaikäisen henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukseen on keskimääräistä korkeampi. Tällaisesta olosuhteesta voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun vapaaehtoinen yöpyy yhdessä alaikäisten kanssa samoissa tiloissa. Kohdassa tarkoitetuista olosuhteista voi olla kyse myös silloin, kun tehtävä liittyy yhdessä oloon pienten lasten tai vammaisten lasten kanssa. Tavallisesti isompien lasten ollessa

kyseessä 4 §:ssä tarkoitetuilla toimilla voidaan lisätä turvallisuutta tehokkaammin kuin jos kyse on pienistä lapsista. Esimerkiksi turvataitokasvatuksen kohdistaminen hyvin pienille lapsille on vaikeaa. Samoin pienten lasten kanssa voi helpommin syntyä tilanteita, joissa vapaaehtoinen jää yksin lapsen kanssa, vaikka tehtävää sinänsä hoidettaisiinkin toisen vapaaehtoisen tai muun aikuisen läsnä ollessa.

Kaikkien luettelossa mainittujen edellytysten tulee täytyä, jotta otetta voidaan pyytää. Koska yksiselitteisten kriteerien asettaminen on vaikeaa, jää lopullinen arviointi tehtäväksi tapauskohtaisesti. Edellytysten täyttymisen arvioinnissa tulisi keskittyä yksittäisten elementtien lisäksi kokonaisarvioinnin tekemiseen. Esimerkiksi säännöllisyyttä ja olennaisuutta tulisi tarkastella yhdessä arvioitaessa sitä, onko kyseessä pykälässä tarkoitettu tehtävä. Mitä kauemmaksi tiukasta säännöllisyyden edellytyksestä tehtävän hoitaminen jää, sitä suurempi painoarvo olisi annettava sille, että tehtävän olennaisuuselementti täyttyy selkeästi. Samoin, jos tehtävän hoitoon liittyy vain osittain alaikäisten opetusta, ohjausta, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa, ja näin ollen olennaisuuselementin voidaan katsoa jäävän heikoksi, tulee huomiota kiinnittää tehtävän säännöllisyyteen. Jos tällaisessa tapauksessa tehtävää hoidetaan esimerkiksi päivittäin, puoltaa tämä sitä, että kyseessä voidaan katsoa olevan pykälässä tarkoitettu tehtävä. Molempien edellytysten tulee kuitenkin aina täytyä riittävällä tasolla, jotta otetta voidaan pyytää.

Lain 5 §:n edellytysten täyttymisen arvioinnissa olennaista olisi paitsi pykälässä luetellut tehtävään liittyvät kriteerit, myös vapaaehtoistehtävän järjestäjän ja vapaaehtoisen määritelmät, jotka on kuvattu 3 §:ssä. Olennaista olisi siis esimerkiksi se, että pykälässä tarkoitettu alaikäisille suunnattuun toimintaan liittyvä tehtävä on järjestetty vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä. Lisäksi tehtävän on oltava sellainen, jota vapaaehtoinen hoitaa ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Kuten 3 §:n perusteluissa on todettu, tämä ei poissulje sitä, ettei vapaaehtoinen voisi olla esimerkiksi työsuhteessa johonkin kolmanteen osapuoleen, jos tehtävää kuitenkin hoidetaan vapaa-

ehtoistehtävän järjestäjän nimissä. Tällaisesta tilanteesta esimerkkinä voidaan mainita 2 §:n yhteydessä mainitut Mannerheimin lastensuojeluliiton lastenhoitajat, jotka toimivat Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä, mutta joilla on työsuhde hoidettavan lapsen vanhempaan. Mannerheimin lastensuojeluliiton voidaan tällöin katsoa olevan se taho, joka todellisuudessa hoitajalle antaa tehtävän.

Vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi 1 momentin mukaan oikeus otteen pyytämiseen siinä vaiheessa, kuin tehtävää ollaan antamassa henkilölle. Menettely olisi tältä osin samantyyppinen kuin työ- ja virkasuhteisia koskevassa rikostaustan selvittämislaisissa. On selvää, ettei laissa tarkoitettua tehtävän antaminen vapaaehtoistoiminnassa aina ole samalla lailla järjestelmällisesti etenevä prosessi kuin työ- tai virkasuhteisia henkilöitä tehtävään valittaessa. Lain tarkoituksena on kuitenkin mahdollistaa otteen pyytäminen vain sellaisista vapaaehtoisista, joilla on riittävän selkeä ja yksilöitävissä oleva vapaaehtoistoiminnan järjestäjän nimissä hoidettava tehtävä. Osa vapaaehtoisista voi aluksi olla osallisena vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä järjestettävässä toiminnassa löyhemmin, mutta ajan myötä heidän osallistumisensa voi muuttua tiiviimmäksi ja rooli vakiintua. Otetta voitaisiinkin pyytää henkilöistä, joille on tarkoitus antaa ensimmäistä kertaa jokin tietty jo etukäteen yksilöity tehtävä samoin kuin henkilöstä, jonka tehtäväkuva esimerkiksi järjestössä on muotoutumassa sellaiseksi, että se täyttää 5 §:ssä luetellut edellytykset.

Rikosrekisteriotteella näkyvä merkintä ei varsinaisesti tarkoittaisi kieltoa toimia vapaaehtoisena alaikäisten parissa, vaan vapaaehtoisen soveltuvuus jäisi viime kädessä vapaaehtoistehtävän järjestäjän harkintaan. Lähtökohta olisi siis sama kuin työ- ja virkasuhteisten rikostaustan selvittämismenettelyssä. Tätä voidaan pitää perusteltuna, koska otteelle sisällytetään tietoja myös muista rikoksista, kuin lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Otteen tarkistamisen mahdollistaminen vaikuttanee jo sinällään ennaltaehkäisevästi niin, ettei henkilö, jolla on rikosrekisterissä merkintä kyseisistä rikoksista, hae vapaaehtoiseksi lasten pariin. Jos näin kuitenkin käy, yksittäistapauksessa voi olla painavia erityisiä syitä valita henkilö merkinnäs-

tä huolimatta kyseiseen tehtävään. Tämä voisi tulla kysymykseen esimerkiksi, jos henkilö on aikaisemmin syyllistynyt huumausainerikokseen, mutta pystyy luotettavasti osoittamaan, että on muuttanut elämäntapansa. Todennäköisenä voidaan pitää, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä ottaa vapaaehtoisen laissa tarkoitettuihin tehtäviin vain huolellisen harkinnan jälkeen, mikäli henkilöllä on rikosrekisteriotteella merkintä tuomiosta. Mikäli henkilöllä on merkintä seksuaalirikostuomiosta, voidaan harkinnan olettaa olevan korostuneen huolellista.

Ehdotetun 2 momentin mukaan oikeus pyytää rikosrekisteriotetta koskisi myös henkilön valitsemista sellaiseen koulutukseen tai valmennukseen, joka on edellytyksenä 1 momentissa tarkoitettua tehtävän hoitamiseksi. On tarkoituksenmukaista, että henkilöiden rikostaustat voidaan selvittää joissakin tilanteissa jo ennen kuin varsinaisen tehtävän antaminen on käsillä. Esimerkiksi järjestöt saattavat kouluttaa tukihenkilöiksi tai lastenhoitotehtäviin vapaaehtoisia, ja kouluttautuminen on edellytyksenä varsinaisen tehtävän saamiselle.

6 §. *Vapaaehtoisen suostumus rikosrekisteriotteen antamisen edellytyksenä.* Ehdotetun 1 momentin mukaan rikosrekisteriotteen antaminen edellyttäisi, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen etukäteen kirjallisen suostumuksen. Suostumus voisi ilmetä suoraan hakemuksesta tai se voisi olla erillinen suostumusasiakirja, joka liitetään hakemukseen.

Pykälän 2 momentissa täsmennettäisiin, mitä suostumuksesta tulee käydä ilmi. Suostumuksesta tulisi käydä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tiedon rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisteriotteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä, vapaaehtoistehtävän järjestäjän velvollisuudesta luovuttaa ote vapaaehtoiselle sekä tarvittaessa siitä, että rekisteriotteen antamista hakee vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimeksiannosta 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys. Tällä on tarkoitus varmistaa se, että vapaaehtoinen on saanut riittävästi tietoa menettelystä ennen suostumuksensa antamista. Vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi suostumusta pyytäessään siis selvennet-

tävä vapaaehtoiselle otteen hakemisen tarkoitusta ja otteen käsittelyyn liittyviä kysymyksiä. Näistä seikoista voidaan vapaaehtoiselle kertoa joko suullisesti tai kirjallisesti. Suostumusasiakirjasta tulee kuitenkin ilmetä, että vapaaehtoinen on saanut näistä seikoista tiedon.

7 §. Rikosrekisteriotteen hakeminen. Rikosrekisteriotetta olisi haettava pykälän *1 momentin* mukaan kirjallisesti Oikeusrekisterikeskukselta. Hakemuksessa tulisi olla tai siihen tulisi liittää 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu suostumus. Suostumus voisi siis olla kirjattuna itse hakemusasiakirjaan tai se voitaisiin toimittaa Oikeusrekisterikeskukselle hakemuksen liitteenä. Oikeusrekisterikeskus laatii vapaaehtoistehtäviä varten oman hakemuskannan, jonka lomake pohjaa voi käyttää sellaisenaan tai jota voi hyödyntää mallina vapaamuotoisen hakemuksen laatimisessa.

Ehdotetussa *2 momentissa* lueteltaisiin tarkemmin ne tiedot, jotka hakemuksessa tulee ilmoittaa. *Momentin 1 kohdan* mukaan hakemuksessa tulisi ilmoittaa vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimi ja rekisteröintitunnus sekä osoite sekä, jos otetta hakee 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys, tätä koskevat tiedot samoin kuin hakemista koskeva toimeksianto. Kyseinen säännös koskee hakemuksen tekemistä valtuutuksella keskusjärjestön tai sellaisen järjestön toimesta, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Jos otetta hakee tällainen järjestö, tulisi hakemuksesta siis ilmetä sekä kyseisen järjestön että varsinaisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän tiedot.

Hakemuksessa tulisi *2 kohdan* mukaan ilmoittaa vapaaehtoisen nimi ja henkilötunnus, tai, jollei sitä ole, syntymäaika ja -paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti. *Momentin 3 kohdan* mukaan hakemuksessa tulisi lisäksi ilmoittaa se tehtävä, jota vapaaehtoisen on tarkoitus hoitaa sekä sellainen kuvaus tehtävästä, joka on tarpeen otteen antamisen edellytyksiä harkittaessa. Selvityksen tulisi olla sellainen, että Oikeusrekisterikeskuksella on sen pohjalta riittävät edellytykset arvioida, onko kyseessä laissa tarkoitettu tehtävä. Edelleen hakemuksessa tulisi *4 kohdan* mukaan ilmoittaa tiedot 4 §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä ja niiden hyväksymisestä. Oikeusrekisterikeskukselle

tulisi siis antaa selvitys niistä toimituksista, joita vapaaehtoistehtävän järjestäjä on tehnyt 4 §:n edellytysten täyttämiseksi. Hakemuksesta tulisi myös ilmetä, miten nämä toimet on hyväksytty. Tämä tarkoittaa tietoa esimerkiksi toimintamallien hyväksymisestä hallituksen kokouksessa tai muussa päätävässä omaavassa elimessä. Tarkoituksena ei ole, että vapaaehtoistehtävien järjestäjien olisi toimitettava yksityiskohtainen selvitys toimintaan Oikeusrekisterikeskukselle. Riittävää olisi, että Oikeusrekisterikeskukselle lähetetään tiivis kuvaus toimituksista ja siitä, koska ja millaisessa menettelyssä ne on hyväksytty otettavaksi käytäntöön. Jos kyse on vapaaehtoistehtävän järjestäjästä, jonka on tarkoitus pyytää otteita myös tulevaisuudessa muista vapaaehtoisista, voidaan haluttaessa Oikeusrekisterikeskukselle toimittaa tällaiset tiedot kerran ja seuraavien hakemusten yhteydessä viitata aiemmin Oikeusrekisterikeskukselle lähetettyihin tietoihin.

8 §. Rikosrekisteriotteen hakeminen toimeksiannosta. Pykälässä mahdollistettaisiin rikosrekisteriotteen hakeminen keskusjärjestön tai sellaisen yhdistyksen toimesta, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Ehdotetun *1 momentin* mukaan tämä edellyttäisi kirjallista toimeksiantoa vapaaehtoistehtävän järjestäjältä. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa järjestöille joustava menettely otteiden pyytämiseen. Kaikilla järjestöillä ei välttämättä ole paikallistasoilla voimavaroja, jolloin otteiden pyytäminen Oikeusrekisterikeskukselta saattaa olla tarkoituksenmukaisempaa keskittää keskusjärjestölle tai muulle ”sisarjärjestölle”, joka toimii saman keskusjärjestön alaisuudessa. Tämä myös mahdollistaisi otteiden pyytämisen kootusti useista vapaaehtoisista samanaikaisesti.

Oikeusrekisterikeskus toimittaisi *2 momentin* mukaan tällaisissa tapauksissa rikosrekisteriotteen kuitenkin suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle. Tällä varmistettaisiin se, ettei otteita jouduttaisi lähettämään moneen kertaan järjestöstä toiseen. Koska ote on joka tapauksessa annettava tarkistamisen jälkeen vapaaehtoiselle itselleen, on luontevaa, että ote lähetetään Oikeusrekisterikeskukselta suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle, joka tavallisesti on suoraan tekemisissä vapaa-

ehtoisen kanssa, toisin kuin keskusjärjestön edustajat.

9 §. *Vapaaehtoisen esittämä rikosrekisteriote.* Pykälässä annettaisiin mahdollisuus otteen pyytämiseen suoraan vapaaehtoiselta silloin, kun vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentissa tai 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote. Ehdotuksen mukaan näissä tilanteissa vapaaehtoistehävän järjestäjä voisi pyytää vapaaehtoista esittämään tällaisen otteen, jos 5 §:n mukaiset edellytykset tehtävän luonteesta täyttyvät. Jos vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva voimassa oleva rikosrekisteriote, joka on saatu aiemmin esimerkiksi työsuhdetta varten, on tarkoituksenmukaista, että otetta voidaan hyödyntää myös vapaaehtoistehäviin haettaessa. Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi tiedustella vapaaehtoiselta tällaisen otteen olemassa oloa ennen kuin otetta haetaan Oikeusrekisterikeskukselta. Näin voidaan välttää turha otteiden hakeminen. Momentissa oleva viittaus rikosrekisterilain 6 §:n 2 ja 5 momenttiin sekä 6 a §:ään tarkoittaisi sitä, että vapaaehtoistehäviin haettaessa voitaisiin hyödyntää opintoja tai työ- tai virkasuhdetta varten aiemmin saatua otetta taikka aiemmin toista vapaaehtoistehävää varten saatua otetta.

Tällaisissa tilanteissa edellytyksenä olisi, että vapaaehtoinen on antanut kirjallisen ilmoituksen, josta käy ilmi, että vapaaehtoinen on saanut tiedon 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuista seikoista. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi otetta pyytäessään antaa vapaaehtoiselle tieto muun muassa rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisterioteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä. Näin varmistetaan siitä, että vapaaehtoinen hallussaan olevaa otetta esittäessään, on tietoinen sen käyttöön liittyvistä seikoista. On vapaaehtoistehävän järjestäjän edun mukaista säilyttää vapaaehtoisen antama kirjallinen ilmoitus riittävän pitkään otteen tarkistamisen jälkeen, koska tällä voidaan osoittaa henkilön suostumus otteen esittämiseen. Tällä tavoin voidaan välttää mahdolliset myöhemmät riitalanteet, jotka koskevat otteen pyytämisen asianmukaisuutta.

Koska otteen pyytäminen on vapaaehtoista, ei laissa olisi säännöstä vapaaehtoisen itse esittämän otteen kelpoisuusajasta. Yleisenä ohjeistuksena voitaisiin kuitenkin pitää työ- ja virkasuhteisten rikostaustan selvittämistä koskevaan lakiin sisältyvää säännöstä, jonka mukaan ote ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi. Jos vapaaehtoisen hallussa ote on selvästi tätä vanhempi, olisi vapaaehtoistehävän järjestäjällä perusteltu syy hakea uutta otetta vapaaehtoisesta suoraan Oikeusrekisterikeskukselta.

10 §. *Ilmoittaminen rikosrekisteriotteen pyytämisestä.* Pykälässä säädettäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjän informointivelvoitteesta. Sen mukaan vapaaehtoistehävän järjestäjän olisi hakiessaan vapaaehtoisia laissa tarkoitettuihin tehtäviin ilmoitettava, että vapaaehtoisesta on tarkoitus pyytää rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote. Jos vapaaehtoistehävän järjestäjä ilmoittaa hakuilmoituksella hakevansa vapaaehtoisia, tulee ilmoituksesta ilmetä, että tehtävään valittavista on tarkoitus hakea rikosrekisteriote. Säännös on vapaaehtoisen tiedonsaannin kannalta tarpeen. On perusteltua, että hän saa tietää rikosrekisteriotteen hakemisesta jo harkitessaan hakeutumistaan vapaaehtoistehävään.

Käytännössä vapaaehtoisia haetaan usein muulla tavoin kuin varsinaisilla hakuilmoituksilla. Vapaaehtoistehävän järjestäjällä saattaa olla esimerkiksi internetsivuillaan yleinen maininta sen järjestämästä vapaaehtoistyöstä. Jos vapaaehtoiseksi laissa tarkoitettuihin tehtäviin voidaan hakea suoraan internetsivujen kautta avoimella haulla tai muutoin olemalla yhteydessä vapaaehtoistehävän järjestäjään, tulisi sivuilla olla maininta otteen hakemisesta, mikäli vapaaehtoistehävän järjestäjällä on tarkoitus hyödyntää lain mahdollistamaa rikostaustan tarkistamismenettelyä. Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi siis huolehtia, että vapaaehtoinen saa riittävän aikaisessa vaiheessa tiedon rikosrekisteriotetta koskevasta menettelystä.

11 §. *Merkintä rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen antaminen vapaaehtoiselle.* Pykälän sisältö vastaisi lähtökohdiltaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislain 7 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan rikosrekisteriotteen nähtäväksi esit-

täneen henkilön henkilötietoihin saataisiin tehdä merkinnät ainoastaan rikosrekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Vapaaehtoistehävän järjestäjä, joka on saanut rikosrekisteriotteen nähtäväksi, ei saisi ottaa siitä jäljennöstä. Otteeseen merkityillä tunnistetiedoilla tarkoitetaan lähinnä henkilön täydellistä nimeä ja päiväystä. Rikosrekisteriotteen sisältöä ei saisi kirjata ylös. Tällä menettelyllä turvattaisiin vapaaehtoisten oikeus yksityisyyteen. Henkilötietolain 11 §:n mukaan henkilötietoja, jotka kuvaavat rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta pidetään arkaluonteisina. Ehdotuksella ei siis annettaisi vapaaehtoistehävän järjestäjille oikeutta laajemmin käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja. Henkilötietolain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Käytännössä esimerkiksi rikosrekisteriotteen kopiaiminen ja liittäminen asianomaista henkilöä koskeviin asiakirjoihin on henkilötietolain tarkoittamaa henkilötietojen käsittelemistä, mikä ei ehdotetun säännöksen perusteella olisi sallittua.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän olisi pykälän 2 momentin mukaan viipymättä asian tultua käsitellyksi luovutettava rikosrekisteriote vapaaehtoiselle, jota se koskee.

12 §. Vaitiolovelvollisuus. Pykälässä säädetäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjän vaitiolovelvollisuudesta. Rikosrekisteriotteesta ilmeneviä tietoja ei saisi ilmaista muille kuin sellaisille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdessään päätöstä siitä, annetaanko henkilölle lain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saisi paljastaa sivullisille senkään jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut. Pykälä vastaa sisällöltään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislain 8 §:ää. Ehdotetun rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin kuuluvien henkilöiden yksityisyyden suojan kannalta on olennaisen tärkeää, etteivät heitä koskevat arkaluonteiset tiedot leviä. Tämän vaitiolovelvollisuuden

rikkomisesta voitaisiin rangaista ehdotuksen 15 §:n mukaisesti.

13 §. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomus. Pykälässä säädetäisiin uudesta rikkomuksesta, joka liittyisi lain 11 §:n velvollisuuteen luovuttaa ote vapaaehtoiselle, jota se koskee. Pykälän mukaan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomuksesta olisi tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 11 §:n 2 momentissa säädetyn velvollisuuden viipymättä luovuttaa rikosrekisteriote sille, jota se koskee. Rangaistusvastuun arvioinnissa olisi otettava huomioon asianosaisen henkilön asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.

14 §. Viittaukset rikoslakiin. Pykälän 1 momentissa todettaisiin, että lain 12 §:n mukaisen vaitiolovelvollisuuden rikkominen tulisi rangaistavaksi rikoslain säännösten mukaan. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomittaisiin rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:n mukaan salassapitorikoksena tai salassapitorikkomuksena, jollei teko ole rangaistavaa rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan virkasalaisuuden rikkomisena tai tuottamuksellisena virkasalaisuuden rikkomisena tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Myös pykälän 2 momentti sisältäisi informatiivisen säännöksen rangaistuksen määräytymisestä henkilörekisteririkoksesta. Kyseisestä rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 38 luvun 9 §:ssä. Henkilörekisteririkokseen syyllyttäisiin arkaluonteisten henkilötietojen käsittelykieltoa rikkomalla esimerkiksi ottamalla kopio rikosrekisteriotteesta tai tekemällä muita kuin nyt säädettyjä ehdotetun lain sallimia merkintöjä henkilöä koskeviin tietoihin.

15 §. Voimaantulo. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla. Lain voimaantulon jälkeen otteita voitaisiin pyytää vapaaehtoisista, joille ollaan antamassa 5 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä tämän ajankohdan jälkeen. Laki ei siis soveltuisi henkilöihin, jotka lain voimaantullessa jo hoitavat tällaista tehtävää.

2.2 Laki rikosrekisterilain muuttamisesta

5 §. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin viittaus EU-rikosrekisterilakiin lisättäväksi ehdotettavaan uuteen 20 a §:ään. Tässä pykälässä on kyse käytännössä samantyyppisestä tilanteesta, kuin EU-rikosrekisterilain 20 §:ssä, johon momentissa on jo viittaus. Momentissa on kyse rikosrekisteriotteen sisältämistä tiedoista. Rikosrekisterin otteelle merkittäisiin siis myös ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin, ja jotka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä.

6 §. Yksityinen henkilö saisi pykälän 2 momentin perusteella voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti jatkossakin itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelyä varten. Pykälän 2 momentin ensimmäisen virkkeen sanamuotoa kuitenkin muutettaisiin yksikertaisemmaksi viittaamalla suoraan siihen lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain pykälään, jossa säädetään työnantajan velvollisuudesta pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi. Kyseisen lain perusteella rikosrekisteriotetta voisi jatkossakin pyytää vain asianomainen henkilö itse. Muutoksen tarkoituksena olisi muotoilun selkeyttämisen ohella muotoilla säännös vastaamaan ehdotettavaa uutta 6 a §:ää, joka koskisi lakia vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Momentissa olevaa listausta otteeseen merkittävistä rikoksista laajennettaisiin siten, että siinä mainittaisiin myös rikoslain 25 luvun 3 §:n mukainen ihmiskauppa ja 3 a §:n mukainen törkeä ihmiskauppa. Direktiivissä edellytetään, että työnantajilla ja vapaaehtoistehtävien järjestäjillä on mahdollisuus pyytää tietoja kaikista direktiivin mukaisista rikoksista saaduista tuomioista. Direktiivi sisältää muun muassa määräyksiä lasten seksuaalisesta riistosta prostituutiossa ja pornografisissa esityksissä. Tällaiset teot voivat tulla Suomessa arvioitaviksi ihmiskauppana tai sen törkeänä tekemuotona. Koska tällaiset teot rinnastuvat läheisesti rikoslain 17 luvun mukaisiin sukupuolisiveellisyttä loukkaaviin teoihin sekä 20 luvun mukaisiin seksuaalirikoksiin, on ihmiskaupasta tai törkeästä

ihmiskaupasta saadut tuomiot perusteltua merkitä myös otteelle. Ihmiskaupparikokset ovat myös muutoin laadultaan ja vakavuudeltaan sellaisia, että niistä saadut tuomiot tulisi näkyä otteella.

Ihmiskaupparikoksista saadut tuomiot ehdotetaan lisättäväksi sekä rikosrekisteristä että sakkorekisteristä otteelle haettaviin tietoihin. Vaikka ihmiskaupparikoksista on rikoslain kyseisten säännösten mukaan mahdollista tuomita ainoastaan vankeusrangaistuksia, mahdollistavat rikoslain yleiset säännökset rangaistusasteikosta poikkeamisesta periaatteessa myös sakkorangaistuksen määräämisen.

Pykälän 3 momentti koskee ulkomailla saatujen tuomioiden merkitsemistä otteelle. Pykälän 2 momenttiin ehdotettuja muutoksia vastaavasti 3 momentin 2 ja 3 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaiseen ihmiskauppaan sekä 3 a §:n mukaiseen törkeään ihmiskauppaan. Lisäksi 3 kohtaan lisättäisiin 5 §:ään tehtävää muutosta vastaavalla tavalla viittaus EU-rikosrekisterilain uuteen 20 a §:ään.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta, joka koskisi toisessa EU jäsenvaltiossa saadun kiellon toimia alaikäikäisten parissa merkitsemistä otteelle. Kohdan mukaan otteelle merkittäisiin lisäksi tieto päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai ehdotettavan uuden 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kiello työskennellä tai toimia alaikäisten parissa.

Direktiivin 10 artiklan 2 ja 3 kohdassa edellytetään, että työnantajilla sekä järjestäytyneen vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä tulee olla oikeus pyytää tietoa henkilön saamista rikostuomioista tai henkilölle asetetusta kiellosta toimia lasten parissa. Suomessa ei ole käytössä tällaista niin sanottua ammattitai toimintakieltoa, eikä direktiivissä sellaista edellytetäkään. Direktiivin 3 kohtaa voidaan tulkita myös niin, ettei sen täytäntöönpano myöskään edellyttäisi välttämättä muissa jäsenvaltioissa saatuja toimintakieltoja koskevien tietojen antamista työnantajille tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjille. Riittävänä voitaisiin siis pitää rikostuomioita koskevien tietojen antamista. Tavallisesti toimintakiel-

lon asettaminen liittyy samassa yhteydessä annettavaan rikostuomioon.

On kuitenkin pidettävä tarkoituksenmukaisena, että rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu otteelle merkittäisiin myös tieto tällaisen toimintakiellon olemassaolosta. Otteelle merkittäisiin siten ehdotuksen mukaan tieto tällaisesta päätöksestä, kun se on merkitty niin sanottuun säilytysrekisteriin tai kun tieto on saatu toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle lähetetyn pyynnön seurauksena. Otteelle merkittäisiin siten käytännössä tiedot tällaisesta päätöksestä, kun kyse on Suomen kansalaisen tai ulkomaalaisen toisessa jäsenvaltiossa saamasta toimintakiellosta. Edellytyksenä tällaisen tiedon merkitsemiselle olisi se, että päätöksestä selvästi käy ilmi sen koskevan kieltoa työskennellä tai toimia alaikäisten parissa. Käytännössä EU-jäsenvaltioiden välillä rikosrekisteritietoja välitetään nykyisin niin sanotun ECRIS-järjestelmän välityksellä sähköisesti. Järjestelmä sisältää oman koodin tällaisia kieltoja varten. Kieltojen luonteen arvioimisessa ei siis pitäisi syntyä tulkintaongelmia.

Eri jäsenvaltioissa on olemassa erityyppisiä kieltoja. Koska otteelle merkitään tiedot vain tiettyjen rikosten johdosta, kuten seksuaalirikoksista annetuista tuomioista, on perusteltua, että otteelle merkitään tiedot vain sellaisista kielloista, jotka suoraan koskevat toimimista alaikäisten kanssa.

Pykälän 7 momentissa säädetään rikosrekisteritietojen luovuttamisesta EU-maiden välillä. Koska tietoja tulee direktiivissä edellytetyllä tavalla luovuttaa myös henkilön suostumuksen perusteella, puheena olevaa säännöstä on muutettava vastaamaan lakiehdotuksen nro 3 yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkoitettuja muutoksia. Käytännössä ehdotettu muutos tarkoittaa sitä, että jatkossa Oikeusrekisterikeskus luovuttaisi rikosrekisteristä tietoja muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille sekä työsuhteisessa että vapaaehtoisesti tehtäviä hoitavista, kun tietoja pyydetään henkilön suostumuksella. Nykyisin Oikeusrekisterikeskus luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle vain niissä tapauksissa, kun henkilö itse on esittänyt pyynnön saada tiedot.

6 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka koskisi vapaaehtoistehtävän jär-

jestäjän oikeutta saada vapaaehtoista koskeva rikosrekisteriote. Pykälän mukaan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettu vapaaehtoistehtävän järjestäjä saisi 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainituksa laissa säädetyin edellytyksin.

Oikeusrekisterikeskus siis arvioisi otteen myöntämisen edellytyksiä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain perusteella. Oikeudesta otteen pyytämiseen säädetään mainitun lain 5 §:ssä ja henkilön kirjallisesta suostumuksesta lain 6 §:ssä, joita koskevat yksityiskohtaiset perustelut on kirjattu edellä (lakiehdotus nro 1).

7 §. Pykälän mukaan rikosrekisteriotteeseen merkitään, mihin tarkoitukseen se on annettu. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Oikeusrekisterikeskus merkitsee otteelle, onko se annettu rikosrekisterilain 6 §:n 1, 2, 4 vai 5 momentin nojalla. Pykälän 1 momentti koskee esimerkiksi viisumia varten annettavaa otetta, 2 ja 5 momentit koskevat lasten kanssa työskentelyä tai opiskelua varten annettavaa otetta. Pykälän 4 momentissa säädetään kuvaohjelmaluokittelijana toimimista varten annettavasta otteesta.

Yleisperusteluissa todetuista syistä 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Sen mukaan rikosrekisterioteeseen merkitystä käyttötarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voisi esittää hallussaan olevan rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun otteen, kun häntä ollaan valitsemassa mihin tahansa näissä lainkohdissa tarkoitettuihin tehtäviin. Tämä on perusteltua, koska kyseisissä lainkohdissa on kyse käytännössä samasta tarkoituksesta, eli otteen antamisesta alaikäisten kanssa toimimista varten. Esimerkiksi työsuhdetta varten otteen saanut henkilö voisi siten käyttää samaa otetta vapaaehtoistehtävää tai opiskelua varten, jos vain edellytykset otteen pyytämiseksi näissä tilanteissa täyttyvät. Rikosrekisterilain 6 §:n muissa kohdissa säädetään erityyppisistä tilanteista, joten uutta momenttia ei olisi syytä ulottaa sen vuoksi koskemaan näitä.

2.3 Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

1 §. Soveltamisala. Lain soveltamisalaa koskevan pykälän 2 momenttia täydennettäisiin siten, että siinä mainittaisiin tietojen luovuttaminen rikosasioiden ja henkilön oman pyynnön perusteella myös asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisten kanssa.

6 §. Tietojen edelleen luovuttaminen. Pykälä koskee Oikeusrekisterikeskuksen velvollisuutta ilmoittaa niin sanotulle kansalaisuusjäsenvaltiolle toimittaessaan tälle tiedot henkilön Suomessa saamasta tuomiosta, että kyseisiä tietoja saa luovuttaa eteenpäin toiselle valtiolle ainoastaan tiettyjä tarkoituksia varten. Nykyisin näitä tarkoituksia ovat lain mukaan vain rikosasian käsittely ja vastaaminen yksityisen henkilön itseään koskevaan pyyntöön. Pykälään lisättäisiin maininta siitä, että tietoja voitaisiin luovuttaa edelleen myös asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisen kanssa.

11 §. Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin viittaus uuteen ehdotettavaan 15 a §:ään ja pykälän sanamuotoon tehtäisiin kielellinen korjaus, joka ei vaikuta säännöksen sisältöön.

15 §. Pyyntöön vastaaminen yksityisen henkilön pyynnön perusteella. Pykälä koskee tietojen luovuttamista toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle yksityiselle henkilölle toimittamista varten tilanteissa, joissa henkilö itse pyytää tietoja rikosrekisteristään esimerkiksi lasten kanssa työskentelemistä varten. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin virke, jonka mukaan tietoja voitaisiin luovuttaa yksityiselle myös sellaisen vapaaehtoistehtävän hoitamista varten, johon kuuluu toimimista alaikäisten parissa, vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen. Koska muissa jäsenvaltioissa lasten kanssa tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa varten rikosrekisteritietoja saatetaan luovuttaa suoraan asianomaiselle

henkilölle itselleen, on tällainen lisäys momenttiin tarpeellinen.

15 a §. Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten. Rikosrekisteritietojen luovuttamista varten lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi pykälä sellaisia tilanteita varten, joissa tietoja pyydetään alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten ja tietojen pyytäjänä on joku muu, kuin henkilö itse. Ehdotetun 1 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus luovuttaisi toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetty rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitettut tiedot vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisten kanssa.

Ehdotettu pykälä mahdollistaisi rikosrekisteritietojen luovuttamisen muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille tilanteissa, joissa tietoja on pyydetty Suomesta alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten, ja tietojen pyytäjänä on joku muu kuin asianomainen henkilö itse. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi työnantaja tai vapaaehtoistehtävän järjestäjä, jolla on kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan oikeus pyytää työnhakijaa tai vapaaehtoista koskevia rikosrekisteritietoja suoraan jäsenvaltion keskusviranomaiselta. Direktiivin 10 artiklan 3 kohdan täytäntöönpano edellyttää käytännössä sitä, että jäsenvaltioiden on varmistettava tiettyjen seksuaalirikostuomioita koskevien rikosrekisteritietojen luovuttaminen toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle silloin, kun tietoja pyydetään asianomaisen henkilön suostumuksella alaikäisten kanssa toimimista varten. Luovuttamiseen sovelletaan lain 15 §:ää, jos tällaisia tietoja pyytää toisessa jäsenvaltiossa henkilö itse. Uusi 15 a § soveltuisi siis vain sellaisiin tilanteisiin, joissa tietoja toisessa jäsenvaltiossa pyytää joku muu, kuin asianomainen henkilö itse.

Direktiivissä edellytetään vain sellaisten tietojen luovuttamista, joissa on kyse seksuaalirikoksiin liittyvistä tuomioista. Koska nyt ehdotettavassa pykälässä on asiallisesti kyse samankaltaisen tilanteen sääntelystä, kuin mistä on kyse 15 §:ssä, on luovutettavien tie-

tojen laajuuden perusteltua olla samanlainen kuin 15 §:ssä. Oikeusrekisteri luovuttaisi ne rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin tiedot, jotka merkittäisiin Suomessa rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen. Lasten kanssa työskentelyä tai toimimista varten toiseen jäsenvaltioon toimitettaisiin siis tiedot seksuaalirikoksista, tietyistä henki- ja pahoinpitelyrikoksista, ihmiskaupparikoksista, törkeästä ryöstöstä ja huumausainerikoksista saaduista tuomioista siten kuin rikoslain 6 §:n 2 momentissa tarkemmin säädetään.

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitettaisiin *2 momentin* mukaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot. Momentti vastaisi lain 15 §:n 2 momenttia.

16 §. Pynnön sisältö, muoto ja kieli. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin johdonmukaisuussyistä viittaus myös uuteen 15 a §:ään.

17 §. Vastauksen sisältö, muoto ja kieli. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin johdonmukaisuussyistä viittaus myös uuteen 15 a §:ään.

18 §. Määräajat. Pykälän *3 momenttiin* lisättäisiin johdonmukaisuussyistä viittaus myös uuteen 15 a §:ään.

20 a §. Pynnön esittäminen vapaaehtoisuutta varten. Rekisteritietojen pyytämistä koskevaan lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 20 a §, joka koskisi pyynnön esittämistä toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, kun tietoja haetaan vapaaehtoistehtävissä toimimista varten. Ehdotetun *1 momentin* mukaan Oikeusrekisterikeskus esittäisi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettua tehtävää hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettua rikosrekisteriotetta.

Ehdotettu *2 momentti* vastaisi 20 §:n 2 momenttia. Sen mukaan Oikeusrekisterikeskus esittäisi tietojen luovuttamista koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut, jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö

koskee henkilöä, jonka tiedetään olleen täysikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla.

21 §. Pynnön sisältö, muoto ja kieli. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin johdonmukaisuussyistä viittaus myös uuteen 20 a §:ään.

22 §. Tietojen käyttöä koskevat rajoitukset. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin johdonmukaisuussyistä viittaus myös uuteen 20 a §:ään.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisenjärjestys

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää perusoikeusuudistuksen tarkoituksen mukaisesti lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohtat lainsäätäjän harkintaan (PeVL 25/1998 vp, s. 2/I). Tällainen perusoikeussäännös sitoo lainsäätäjän sisällöllistä harkintaa vähemmän kuin sellainen sääntelyvarauksen sisältävä säännös, jossa perusoikeuden todetaan olevan olemassa sen mukaan kuin lailla säädetään. Lainsäätäjän liikuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa lähtökohtaisesti suojatun yksityiselämän piiriin.

Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus, rekisterien yhdistäminen, henkilötietojen luovuttaminen teknisen käyttöyhteyden avulla sekä tietojen säilytysaika henkilörekistereissä ja rekisteröidyn oikeusturva. Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla tulee lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista. Ehdotettuihin lakeihin on otettu säännökset edellä tarkoitetuista tietojen käsittelyn edellytyksistä niiltä osin kuin on tarve poiketa tai täsmentää henkilötietolaissa ja julkisuuslaissa olevaa sääntelyä.

Rikollista tekoa, rangaistusta ja muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot ovat

henkilötietolain 11 §:ssä säädetyn käsittelykiellon piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja. Perustuslakivaliokunta on katsonut tällaisten tietojen käsittelyn sallimisen koskettavan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 25/1998 vp, s. 3, PeVL 21/2001 vp). Ehdotettua sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Perustuslakivaliokunta ei ole aikaisemmin pitänyt lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä käytettäviä menettelyjä sellaisenaan valtiosääntöoikeuden kannalta ongelmallisina (PeVL 9/2002 vp). Sääntelyn tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua vapaaehtoistoiminnassa seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, väkivallan kohteiksi tai houkutteluiksi huumausaineiden käyttöön. Tavoitteilla on selvä yhteys perustuslain 7 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Merkitystä voidaan antaa myös perustuslain 19 §:n 3 momentin säännökselle julkisen vallan tehtävästä tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Suomi on myös kansainvälisissä sopimuksissa ja säädöksissä sitoutunut toimiin suojelukseen lapsia väkivallalta ja huumausaineiden käytöltä sekä kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Ehdotetulle sääntelylle voidaan siten katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Rikostietojen selvittämismenettely on ehdotuksessa rajattu koskemaan sellaisia va-

paaehtoistoiminnan tehtäviä, joihin kuuluu säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa, henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa ja tehtävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei lain 4 §:ssä tarkoitettuja toimista huolimatta voida kohtuudella turvata. Rekisteriotteen hankkii vapaaehtoisen kirjallisen suostumuksen perusteella vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Ote ei jää otteen hakijalle, vaan tämän on annettava ote viipymättä vapaaehtoiselle. Rikosrekisteriotteeseen merkitään tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa lueteltavista, sääntelyn tavoitteiden kannalta merkityksellisistä rikoksista. Vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi tehdä asianomaisen henkilötietoihin merkinnän vain rekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Ehdotetun sääntelyn voidaan siten katsoa täyttävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Edellä esitetyn perusteella lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

4 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten edistää ja turvata alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia.

2 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään menettelystä, jonka avulla selvitetään alaikäisten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustaa.

Tätä lakia ei sovelleta tehtäviin, joita hoidetaan vapaaehtoistehävän järjestäjän kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella ansiotarkoituksessa tai joita varten on pyydetty rikosrekisteriotteen esittämistä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lain (504/2002) mukaan.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *vapaaehtoistehävän järjestäjällä* rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty;

2) *vapaaehtoisella* henkilöä, joka omasta tahdostaan osallistuu tai jonka on tarkoitus osallistua vapaaehtoistoimintaan olematta

virka- tai työsuhteessa vapaaehtoistehävän järjestäjään.

4 §

Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet

Vapaaehtoistehävän järjestäjän on luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat tarpeellisia tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne vapaaehtoistehävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää.

5 §

Oikeus pyytää rikosrekisteriote

Vapaaehtoistehävän järjestäjällä on oikeus pyytää Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikosrekisteriote vapaaehtoisesta, jos vapaaehtoistehävän järjestäjä on antamassa vapaaehtoiselle tehtävän, johon kuuluu:

1) säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa;

2) henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa; ja

3) tehtävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei 4 §:ssä tarkoitettuja toimista huolimatta voida kohtuudella turvata.

Oikeus pyytää 1 momentissa tarkoitettua rikosrekisteriotetta koskee myös henkilön valitsemista sellaiseen koulutukseen tai val-

mennukseen, joka on edellytyksenä 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiselle.

6 §

Vapaaehtoisen suostumus rikosrekisteriotteen antamisen edellytyksenä

Rikosrekisteriotteen antaminen edellyttää, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen etukäteen kirjallisen suostumuksen.

Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tiedon rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisteriotteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä, vapaaehtoistehävän järjestäjän velvollisuudesta luovuttaa ote vapaaehtoiselle sekä tarvittaessa siitä, että rikosrekisteriotetta hakee vapaaehtoistehävän järjestäjän toimeksiannosta 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys.

7 §

Rikosrekisteriotteen hakeminen

Rikosrekisteriotetta on haettava kirjallisesti Oikeusrekisterikeskukselta. Hakemuksessa tulee olla tai siihen tulee liittää 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu suostumus.

Rikosrekisteriotetta koskevassa hakemuksessa tulee ilmoittaa:

1) vapaaehtoistehävän järjestäjän nimi, rekisteröintitunnus ja osoite sekä, jos otetta hakee 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys, tätä koskevat tiedot, samoin kuin hakemista koskeva 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimeksianto;

2) vapaaehtoisen nimi ja henkilötunnus, tai, jollei sitä ole, syntymäaika ja -paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti;

3) se tehtävä, jota vapaaehtoisen on tarkoitus hoitaa sekä sellainen kuvaus tehtävästä, joka on tarpeen otteen antamisen edellytyksiä harkittaessa;

4) tiedot 4 §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä ja niiden hyväksymisestä.

8 §

Rikosrekisteriotteen hakeminen toimeksiannosta

Vapaaehtoistehävän järjestäjän kirjallisesta toimeksiannosta rikosrekisteriotetta voi hakea keskusjärjestö tai sellainen yhdistys, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehävän järjestäjä.

Oikeusrekisterikeskus toimittaa 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa rikosrekisteriotteen suoraan vapaaehtoistehävän järjestäjälle.

9 §

Vapaaehtoisen esittämä rikosrekisteriote

Jos vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentissa tai 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote, vapaaehtoistehävän järjestäjä voi pyytää vapaaehtoista esittämään ote nähtäväksi edellyttäen, että 5 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät ja vapaaehtoinen on antanut ilmoituksen, josta käy ilmi, että vapaaehtoinen on saanut tiedon tämän lain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuista seikoista.

10 §

Ilmoittaminen rikosrekisteriotteen pyytämisestä

Vapaaehtoistehävän järjestäjän on hakiesaan vapaaehtoisia tässä laissa tarkoitettuihin tehtäviin ilmoitettava, että vapaaehtoisesta on tarkoitus pyytää rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote.

11 §

Merkintä rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen antaminen vapaaehtoiselle

Vapaaehtoistehävän järjestäjä saa tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin ainoastaan merkinnät rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen tunnistetiedoista. Rikosrekisteriotteesta ei saa ottaa jäljennöstä.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän on viipymättä asian tultua käsitellyksi luovutettava rikosrekisteriote vapaaehtoiselle, jota se koskee.

12 §

Vaitiolovelvollisuus

Rikosrekisteriotteesta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista muille kuin sellaisille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdesään päätöstä siitä, annetaanko vapaaehtoiselle 5 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa sivulliselle senkään jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut.

13 §

Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomus

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 11 §:n 2 momentissa sääde-

tyn velvollisuuden luovuttaa rikosrekisteriote sille, jota se koskee, on tuomittava *vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon.

14 §

Viittaukset rikoslakiin

Rangaistus 12 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Rangaistus henkilörekisteririkoksesta säädetään rikoslain 38 luvun 9 §:ssä.

15 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivä kuuta 20 .

2.

Laki**rikosrekisterilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 2, 3 ja 7 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 215/2012 sekä
lisätään lakiin uusi 6 a § sekä 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 505/2002, uusi 3 momentti seuraavasti:

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, rikoslain 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta,

21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

- 1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;
- 2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangastukseen;
- 3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen.

tua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangais-
tukseen;

4) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kielto työskennellä tai muuten toimia alaikäisten parissa.

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 ja 15 a §:ssä säädetään.

6 a §

Lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/20) tarkoitettu vapaaehtoistehävän järjestäjä saa 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainitussa laissa säädetyin edellytyksin.

7 §

Rikosrekisteriotteeseen merkitystä käyttö-tarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voi esittää hallussaan olevan 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun rikosrekisteriotteen, kun häntä ollaan valitse-massa mihin tahansa mainituissa lainkohdis-sa tarkoitettuihin tehtäviin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

3.

Laki**rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (214/2012) 1 §:n 2 momentti, 6 §, 11 §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 momentti, 17 §:n 1 momentti, 18 §:n 3 momentti, 21 §:n 1 momentti ja 22 §:n 1 momentti sekä

lisätään lakiin uusi 15 a § ja uusi 20 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momentissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi tai asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa, sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

6 §

Tietojen edelleen luovuttaminen

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi taikka asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14, 15 ja 15 a §:n mukaisesti.

15 §

Pyyntöön vastaaminen yksityisen henkilön pyynnön perusteella

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle yksityiselle henkilölle toimitettaviksi tämän pyytämät rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot vastaavasti kuin yksityinen henkilö saisi itseään koskevat tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 1—5 momentin mukaisesti vastaavassa tilanteessa. Tiedot voidaan luovuttaa yksityiselle henkilölle toimitettaviksi myös sellaisen vapaaehtoistehävän hoitamista varten, johon kuuluu toimimista alaikäisten parissa, vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen.

15 a §

Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetty rikosrekisterin, sakokrekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa, vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitetaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot.

16 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus hyväksyy toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen lähettämän 14, 15 tai 15 a §:ssä tarkoitetun pyynnön, jos se sisältää puitepäätöksen liitteenä olevassa lomakkeessa tarkoitetut, tarpeelliset tiedot. Pynnön on oltava sähköisessä muodossa taikka muussa kirjallisessa muodossa, jos sitä ei ole voitu tehdä sähköisesti.

17 §

Vastauksen sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus toimittaa vastauksessaan 14, 15 ja 15 a §:ssä tarkoitetut tiedot pyynnön esittäneen toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

18 §

Määräajat

Edellä 15 ja 15 a §:ssä tarkoitetut tiedot Oikeusrekisterikeskuksen on toimitettava toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle 20 arkipäivän kuluessa päivästä, jona pyyntö on vastaanotettu.

20 a §

Pyynnön esittäminen vapaaehtoistoimintaa varten

Oikeusrekisterikeskus esittää lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/) tarkoitetun tehtävän hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:n nojalla rikosrekisteriotetta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö koskee henkilöä, jonka osalta on tiedossa, että hän on ollut täysi-ikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut.

21 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus esittää 19, 20 ja 20 a §:ssä tarkoitetut pyyntönsä toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

22 §

Tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Toisen jäsenvaltion 19 §:n 1 momentin, 20 §:n tai 20 a §:n mukaisen pyynnön perus-

teella toimittamia rekisteritietoja ja niihin liittyviä tietoja saadaan käyttää ainoastaan sen rikosasian käsittelyssä taikka siihen tarkoitukseen, jota varten tiedot pyydettiin, sen mukaisesti kun tiedot toimittanut jäsenvaltio on ilmoittanut.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Helsingissä 10 päivänä lokakuuta 2013

Pääministeri

JYRKI KATAINEN

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

2.

Laki**rikosrekisterilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 2, 3 ja 7 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 215/2012 sekä
lisätään lakiin uusi 6 a § sekä 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 505/2002, uusi 3 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 *tai* 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä *lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten*. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuoliliveellisyyttä loukkaavasta teosta, rikoslain

merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen.

20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

4) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kielto työskennellä tai muuten toimia alaikäisten parissa.

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle

esitetyn henkilöä itseään koskevan pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 §:ssä säädetään.

esitetyn (*kumotaan*) pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 ja 15 a §:ssä säädetään.

6 a §

Lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/20) tarkoitettu vapaaehtoistehävän järjestäjä saa 6 §:n 2 momentissa tarkoitettun otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainitussa laissa säädetyin edellytyksin.

7 §

Rikosrekisteriotteeseen merkitystä käyttö-tarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voi esittää hallussaan olevan 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun rikosrekisteriotteen, kun häntä ollaan valitsemassa mihin tahansa lainkohdissa tarkoitettuihin tehtäviin.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

3.

Laki**rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (214/2012) 1 §:n 2 momentti, 6 § ja 11 §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 momentti, 17 §:n 1 momentti, 18 §:n 3 momentti, 21 §:n 1 momentti ja 22 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 15 a § ja uusi 20 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

*Soveltamisala**Soveltamisala*

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momentissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella rikosasian käsittelyä varten tai yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momentissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi *tai asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa*, sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

6 §

6 §

*Tietojen edelleen luovuttaminen**Tietojen edelleen luovuttaminen*

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten taikka yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi.

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi *taikka asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa*.

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa 1 momentissa tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14 ja 15 §:n mukaisesti.

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa (*kumotaan*) säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14, 15 ja 15 a §:n mukaisesti.

15 §

Pyyntöön vastaaminen yksityisen henkilön pyynnön perusteella

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle yksityiselle henkilölle toimitettaviksi tämän pyytämät rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot vastaavasti kuin yksityinen henkilö saisi itseään koskevat tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 1—5 momentin mukaisesti vastaavassa tilanteessa.

15 §

Pyyntöön vastaaminen yksityisen henkilön pyynnön perusteella

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle yksityiselle henkilölle toimitettaviksi tämän pyytämät rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot vastaavasti kuin yksityinen henkilö saisi itseään koskevat tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 1—5 momentin mukaisesti vastaavassa tilanteessa. *Tiedot voidaan luovuttaa yksityiselle henkilölle toimitettaviksi myös sellaisen vapaaehtoistehtävän hoitamista varten, johon kuuluu toimimista alaikäisten parissa, vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen.*

15 a §

Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetyt rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jä-

senvaltiolle toimitetaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot.

16 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus hyväksyy toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen lähettämän 14 tai 15 §:ssä tarkoitetun pyynnön, jos se sisältää puitepäätöksen liitteenä olevassa lomakkeessa tarkoitetut, tarpeelliset tiedot. Pynnön on oltava sähköisessä muodossa taikka muussa kirjallisessa muodossa, jos sitä ei ole voitu tehdä sähköisesti.

16 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus hyväksyy toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen lähettämän 14, 15 tai 15 a §:ssä tarkoitetun pyynnön, jos se sisältää puitepäätöksen liitteenä olevassa lomakkeessa tarkoitetut, tarpeelliset tiedot. Pynnön on oltava sähköisessä muodossa taikka muussa kirjallisessa muodossa, jos sitä ei ole voitu tehdä sähköisesti.

17 §

Vastauksen sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus toimittaa vastauksensa 14 ja 15 §:ssä tarkoitetut tiedot pyynnön esittäneen toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

17 §

Vastauksen sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus toimittaa vastauksessaan 14, 15 ja 15 a §:ssä tarkoitetut tiedot pyynnön esittäneen toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

18 §

Määräajat

Edellä 15 §:ssä tarkoitetut tiedot Oikeusrekisterikeskuksen on toimitettava toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle 20 arkipäivän kuluessa päivästä, jona pyyntö on vastaanotettu.

18 §

Määräajat

Edellä 15 ja 15 a §:ssä tarkoitetut tiedot Oikeusrekisterikeskuksen on toimitettava toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle 20 arkipäivän kuluessa päivästä, jona pyyntö on vastaanotettu.

20 a §

Pyynnön esittäminen vapaaehtoistoimintaa varten

Oikeusrekisterikeskus esittää lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/) tarkoitetun tehtävän hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta

on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:n nojalla rikosrekisteriotetta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö koskee henkilöä, jonka osalta on tiedossa, että hän on ollut täysi-ikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut.

21 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus esittää 19 ja 20 §:ssä tarkoitetut pyyntönsä toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

21 §

Pyynnön sisältö, muoto ja kieli

Oikeusrekisterikeskus esittää 19, 20 ja 20 a §:ssä tarkoitetut pyyntönsä toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle puitepäätöksen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti.

22 §

Tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Toisen jäsenvaltion 19 §:n 1 momentin tai 20 §:n mukaisen pyynnön perusteella toimitettavia rekisteritietoja ja niihin liittyviä tietoja saadaan käyttää ainoastaan sen rikosasian käsittelyssä taikka siihen tarkoitukseen, jota varten tiedot pyydettiin, sen mukaisesti kun tiedot toimittanut jäsenvaltio on ilmoittanut.

22 §

Tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Toisen jäsenvaltion 19 §:n 1 momentin, 20 §:n tai 20 a §:n mukaisen pyynnön perusteella toimittamia rekisteritietoja ja niihin liittyviä tietoja saadaan käyttää ainoastaan sen rikosasian käsittelyssä taikka siihen tarkoitukseen, jota varten tiedot pyydettiin, sen mukaisesti kun tiedot toimittanut jäsenvaltio on ilmoittanut.